

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sanja Ilinčič

Mentor:izr. prof. dr. Andrej Anžič

**PARLAMENTARNO NADZORSTVO OBVEŠČEVALNIH IN
VARNOSTNIH SLUŽB V REPUBLIKI SLOVENIJI**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

PARLAMENTARNO NADZORSTVO OVEŠČEVALNIH IN VARNOSTNIH SLUŽB V REPUBLIKI SLOVENIJI

Parlamentarno nadzorstvo razumemo kot politično nadzorstvo, ker se njegovo bistvo kaže v politični presoji, ali je delo varnostnih in obveščevalnih služb skladno s politiko, ki jo opredeljujejo pravni akti. Za to obliko nadzorstva je ključnega pomena to, da z njim želi in je pripravljena sodelovati tudi vlada.

Varnostne in obveščevalne službe skušajo na različne načine, med drugim tudi s pomočjo posebnih metod in sredstev dela, pridobiti tuje informacije in podatke. Istočasno morajo zaščititi svoje informacije in podatke ter prispevati k varovanju ustavne ureditve in zaščititi nacionalno-varnostnih interesov. Ker lahko z uporabo teh metod pride do kršitev človekovih pravic in svoboščin, jih skušajo države omejiti s krovnimi zakoni, s katerimi sistemsko urejajo varnostno-obveščevalno dejavnost. Prav z vidika kakovosti nadzora mora krovna zakonodaja natančno definirati dovoljene posebne operativne metode in sredstva dela, pogoje za njihovo uporabo ter predvideti nadzorne mehanizme. Na ta način bodo nadzorna telesa vedela, kaj, kje, kdaj, kako in zakaj nadzorovati.

Sloveniji je s sprejetjem ustrezne zakonodaje dokončno uspelo oblikovati celoten obveščevalno-varnostni sistem ter istočasno celovit in popoln mehanizem nadzora nad delovanjem tega sistema.

Ključne besede: obveščevalne službe, varnostne službe, parlamentarni nadzor

PARLIAMENTARY SUPERVISION OVER THE INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICES IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

We consider parliamentary supervision to be political supervision, since its basic character is manifested in political judgement as to whether the work of security and intelligence services is in accordance with the policy determined by legal regulations. The readiness of the government to participate in this form of supervision is a vital importance for the entire supervisory process.

Security and intelligence services try to obtain external information and data in many ways, one of them being the application of special operative methods and instruments. At the same time they have to protect their own information and data and protect constitutional order and national security interests. Governments are trying to restrict these methods with umbrella laws for the systemic regulation of security and intelligence activities because the use of these methods can strongly infringe human rights and freedoms. From the aspect of the quality of supervision the umbrella legislation should accurately define permitted special operative methods and instruments, the conditions for their use and supervisory mechanisms. This way supervisory bodies will know what, where, when, how and why to supervise.

Slovenia has managed to build a complete intelligence-security system with the adoption of an adequate law and the complete supervision mechanism over the work of that system at the same time.

Key words: intelligence services, security services, parliamentary supervision

KAZALO

1	UVOD	5
2	METODOLOŠKI HIPOTETIČNI OKVIR	6
	2.1 Predmet in cilji proučevanja	6
	2.2 Hipoteze	7
	2.3 Uporabljene metode	7
	2.4 Struktura naloge	8
3	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
	3.1 Nadzorstvo	10
	3.2 Obveščevalne službe	12
	3.3 Varnostne službe	15
4	SODOBNI OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNI SISTEM V REPUBLIKI SLOVENIJI	16
	4.1 Doktrinalna izhodišča	17
	4.2 Normativno-pravni vidiki	18
	4.3 Etična osnova	19
5	SUBJEKTI VARNOSTNEGA SISTEMA	20
	5.1 Slovenska obveščevalno-varnostna agencija	22
	5.2 Obveščevalna varnostna služba Ministrstva za obrambo	30
	5.3 Obveščevalna dejavnost v Slovenski vojski	34
	5.4 Policija	35
6	EVROPSKI POGLED NA PARLAMENTARNO NADZORSTVO	37
	6.1 Civilno-varnostna razmerja	38
	6.2 Priporočilo št. 1402	39
7	PARLAMENTARNO NADZORSTVO V REPUBLIKI SLOVENIJI	41
	7.1 Pregled normativnega urejanja nadzorstva od leta 1991 do 2003	44
	7.2 Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb	45
	7.2.1 Razlikovanje med obveščevalnimi in varnostnimi funkcijami	47

7.2.2 Obseg in predmet nadzora	48
7.2.3 Funkcije in naloge komisije za nadzor	49
7.2.4 Pristojnosti komisije	49
7.2.5 Nadzorovana dejavnost in ukrepi obveščevalne službe	50
7.2.6 Nadzorovani ukrepi varnostne službe	52
7.2.7 Dileme in problemi pri nadzorstvu	54
8 SKLEP	56
9 LITERATURA IN VIRI	60

1 UVOD

Obveščevalne službe so eden izmed temeljnih elementov vseh sodobnih držav ter imajo pomembno vlogo pri ohranjanju varnosti, tako države kot njenih državljanov.

Sodobni čas nas sooča s številnimi novimi grožnjami in izzivi. Pravzaprav bi lahko rekli, da danes nihče nikjer ni več varen, hkrati se moramo zavedati, da popolnoma varnega sistema ni, stopnja varnosti pa je odvisna od tega, koliko se z objektivno grozečim nam nevarnostmi ukvarjamo. S pomočjo tehnologije, ki je danes na visoki razvojni stopnji, je dandanes nemogoče kaj prikriti. Tako lahko veliko potencialnih nevarnosti tudi predvidimo, še več pa jih identificiramo s kvalitetnim in zanesljivim nadzornim sistemom.

Po številnih terorističnih napadih v zadnjih letih lahko opazimo določene trende v demokratičnih državah po svetu. V sodobnem svetu so informacije postale pomemben vir za državo in njeno varnost. S tem se je spremenil tudi način dela obveščevalno-varnostnih služb, saj razvoj tehnologije narekuje istočasno prilagajanje le-teh, da bi bile potrebne informacije pridobljene v ustreznem času in na ustrezen način. Poleg razvoja tehnologije je prišlo do povečanja medsebojnega sodelovanja in izmenjave informacij med tajnimi službami ter poenotenja zakonodaje, ki državam omogoča mednarodni nadzor. V demokratičnih državah imajo državljani možnost nadzora nad delovanjem svoje države. Bistvo civilnega nadzora je v tem, da se zmanjša možnost zlorab, omogoča pa tudi oceno učinkovitosti delovanja države. Delovanje represivnih državnih organov tako budno spremljajo sodišča, parlament, v zadnjih desetletjih pa demokratične države dostop do nekaterih podatkov o delovanju tajnih in varnostnih služb omogočajo tudi javnosti.

Tudi v Sloveniji se je spremenil način dela obveščevalno-varnostnih služb, pravzaprav je prišlo do prestrukturiranja celotnega obveščevalno-varnostnega sistema.

Kot bistveno za slovenske obveščevalne službe je zagotovo najvažnejše: komu so podrejene (kdo jim določa strateške usmeritve in prioritete dela), kdo koordinira delo obveščevalnih in varnostnih služb, kakšne so oblike in vsebina nadzora nad njimi, ali imajo z *lex generalis* in *lex specialis* postavljene okvire za delovanje (Anžič, 1999: 6)?

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilji proučevanja

Že od nekdaj me je zanimalo področje obveščevalnih in varnostnih služb, kdo pravzaprav opravlja to delo ter na kakšen način. To je tudi poglobitveni razlog, da sem se odločila omenjeno temo raziskati v diplomski nalogi.

Poleg obveščevalnih in varnostnih služb me zanima tudi, kdo nadzoruje le-te. Tako sem se pri pisanju osredotočila na parlamentarni oziroma politični nadzor nad obstoječimi službami v Sloveniji in sicer v sodobnejšem obdobju, ko se srečujemo z novimi viri ogrožanja oziroma globalnimi grožnjami varnosti. Da bi se izognili tem grožnjam oziroma ustrezno reagirali nanje, pa morajo obveščevalne in varnostne službe ustrezno delovati, da bi zaščitile temeljne vrednote svojih državljanov, predvsem pa varnost države v celoti. V to obdobje zajemam predvsem čas, ko smo v Sloveniji sprejeli določene zakone s tega področja; govora bo torej o delovanju obveščevalno-varnostne dejavnosti od leta 1999 (sprejeta Zakon o Slovenski obveščevalno varnostni agenciji in Uredba o Obveščevalno varnostni službi Ministrstva za obrambo) ter načinu nadzоровanja te dejavnosti, ki smo jo uzakonili leta 2003 s sprejetjem Zakona o parlamentarnem nadzoru nad obveščevalno varnostnimi službami. Poudarek je torej na političnem nadzoru nad obveščevalno-varnostnimi službami v Sloveniji, ki preverja ali te službe delujejo v skladu z Ustavo in ustrezno zakonodajo. Področje človekovih pravic in svoboščin bi bilo lahko poglavje zase, o katerem bi lahko veliko napisala, saj lahko te službe v določenih primerih s svojimi metodami in načinom pridobivanja podatkov ostro posegajo na z Ustavo zagotovljene in varovane vrednote, vendar se v to ne bi spuščala. Menim, da bo dovolj, če bom te kršitve le nakazala na podlagi konkretnih primerov.

Tako predstavljajo predmet proučevanja obveščevalno-varnostne službe ter vloga oziroma pomen političnega nadzora nad delovanjem le-teh v Republiki Sloveniji.

Pri vsem tem pa je cilj predvsem opredeliti najpomembnejše pojme, povezane s to temo (različne vrste dejavnosti ter služb) ter analizirati trenutno stanje obveščevalno-varnostnega sistema v Sloveniji (utemeljiti, če nam je uspelo oblikovati popoln obrambno-varnostni sistem) in morebitne omejitve njegovega delovanja s strani političnega nadzora oziroma učinkovitost

tako služb, ki izvajajo obveščevalno-varnostno dejavnost, kot tudi subjektov, ki so zakonsko določeni, da nadzirajo delovanje teh služb.

2.2 Hipoteze

Glavna hipoteza:

- Sloveniji je s sprejetjem ustrezne zakonodaje na področju obveščevalne in varnostne dejavnosti dokončno uspelo oblikovati celoten in enovit obveščevalno-varnostni sistem ter istočasno celovit in popoln mehanizem nadzora nad delovanjem tega sistema.

Pomožni hipotezi:

- Vsaka varnostna in obveščevalna dejavnost kjerkoli v svetu, zlasti pri uporabi posebnih metod in sredstev dela, ostro posega v človekove pravice.
- Položaj varnostnih in obveščevalnih služb v vsaki državi je vezan na politični sistem, ki odločilno vpliva na njeno organizacijo, funkcijo, vsebino in metode dela.

2.3 Uporabljene metode

Obravnavanje te teme je zahtevalo uporabo različnih metod. Tako sem potrebne podatke in znanje pridobila z analiziranjem različnih primarnih virov, s katerimi sem predstavila zakonsko urejeno delovanje obveščevalno-varnostnih služb ter obseg nadzora nad njimi. Tu je torej šlo za analizo posameznih dokumentov, zakonov, pravilnikov in odlokov.

Uporabila sem tudi analizo sekundarnih virov. S prebiranjem knjig in različnih člankov, ki se ukvarjajo s proučevano tematiko, sem prikazala, kako se politični nadzor in obveščevalno-varnostne službe medsebojno povezujejo ter kakšen je pomen oziroma vpliv obeh na učinkovitost naše države.

Opirala sem se tudi na spletne vire oziroma na spletne strani državnih organov in obravnavanih služb, za katere menim, da so dovolj strokovni in relevantni za pojasnitev obveščevalne in nadzorstvene problematike.

Za pojasnitev osnovnih pojmov sem uporabila deskriptivno metodo.

Za popolnejše razumevanje obravnavane teme sem uporabila tudi metodo intervjuja, pri katerem sem lahko primerjala različna strokovna mnenja. Tako sem opravila razgovor s članom Komisije za nadzor nad delom obveščevalnih in varnostnih služb, gospodom Zmagom Jelinčičem Plemenitim.

2.4 Struktura naloge

Obravnavano tematiko sem strnila v devetih poglavjih. Uvodni del predstavlja poglavje zase, v katerem je opisano, zakaj sem se lotila te teme, kaj me bo pri tem zanimalo oziroma na kaj sem se osredotočila.

Metodološko hipotetični okvir je zajet v drugem poglavju ter zajema predmete in cilje proučevanja ter glavno in pomožni hipotezi. Ta tematska celota torej pojasni, kaj bom skozi diplomsko delo dokazovala oziroma spoznavala.

Sklop temeljnih pojmov je zajet v tretjem poglavju.

Delo se nadaljuje s predstavitev sodobnega slovenskega obveščevalno-varnostnega sistema. Četrto poglavje tako zajema doktrinalna izhodišča le-tega, normativno-pravne okvire ter etične osnove.

Peto poglavje opisuje subjekte varnostnega sistema Republike Slovenije. Predstavljeno bo torej delovanje Slovenske obveščevalno varnostne agencije, Obveščevalno varnostne službe Ministrstva za obrambo, Policije ter obveščevalne dejavnosti v Slovenski vojski.

Šesto poglavje govori o evropskem pogledu na parlamentarno nadzorstvo, predvsem kakšna so civilno-varnostna razmerja ter poglavitno Priporočilo št. 1402, ki govori o tem, kakšen mora biti nadzor ter kako naj obveščevalno-varnostne službe delujejo.

Osrednja tema mojega dela je zajeta v sedmem poglavju, v katerem opisujem vse, kar je pomembno v povezavi s parlamentarnim nadzorom nad obravnavanimi službami. Tu je obravnavan predvsem Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb ter pristojnosti, funkcije in naloge Komisije za nadzor. Prikazane so tudi razlike med obveščevalnimi in varnostnimi službami ter dileme in problemi pri nadzoru.

Osmo poglavje je namenjeno verifikaciji hipotez ter zaključku oziroma kratkemu povzetku celotnega dela.

Deveto poglavje omogoča pregled celotne literature, ki mi je omogočila pisanje diplomske naloge.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Namen tega poglavja je predstaviti temeljne pojme, ki se bodo pojavljali skozi celotno nalogo ter s tem ločiti njihov pomen med seboj, saj se pogosto dogaja, da pomen pojmov, ki sledijo v nadaljevanju, zamenjujejo oziroma jih nedosledno uporabljajo. Ključne pojme sem skladno s predmetom proučevanja razdelila v tri skupine, znotraj teh pa bodo razčlenjeni tudi pojmi, ki se nanašajo na vsebino oziroma so s ključnimi pojmi povezani v kontekstu, ki ga obravnavam. V tem delu tako ne bo podrobneje razčlenjen kroven oziroma bistven pojem, parlamentarni oziroma politični nadzor, saj bo v nadaljevanju v celoti obdelan v sedmem poglavju ter s tem predstavljen v povezavi z bistvenimi področji, na katere se navezuje.

Pojmovni aparat je tako nujna osnova in instrument razlage podatkov, mnenj in stališč v procesu raziskovanja, saj z izdelavo le-tega izključujemo sinonime in homonime (Purg, 1994: 22).

3.1 Nadzorstvo

Nadzorstvo dojemamo kot nekakšen vpliv oblasti, ki na eni strani sproža procese socializacije, na drugi pa utrjuje ideologijo. Subtilna politična oblast bo svojo nadzorstveno funkcijo uporabljala tako, da bo čimbolj izključevala rabo sile in prisile ter proizvajala mehanizme nadzorstva, ki bodo samoumevni, primerni in koristni državljanom ali institucijam (Anžič: 1995: 201).

Glagol nadzorovati ponuja pri razčlembi možnost opravljanja nadzora, pregledovanja in nadzorovanja – skratka dejavnost, ki ima elemente trajanja, podrejanja in moči tistega, ki ta nadzor opravlja. Nadzor pomeni tudi ugotavljanje odstopanja določenih opravil ali dejavnosti od postavljenih zahtev. Z njim se ugotavlja, ali je delo posameznika, skupine, organa itd. zakonito, če je objekt nadzora pravilno organiziran in ali so pravi ljudje na pravih mestih (Anžič, 1996: 55). Pri tem je nujno, da je vsako nadzorstvo sestavina načela odgovornosti, kakor tudi funkcija vodenja.

Nadzorstvo je pojem in fenomen, ki se v dnevnem življenju, pa tudi v različnih znanstvenih teorijah, pojavlja v različnih zvezah in pomenih. Opozarja nas na dva pomena: na določeno dejavnost in na organizacijo, ki to dejavnost opravlja. Pri **nadzoru** gre za proces, v katerem sodelujeta dva subjekta, ki sta medsebojno povezana z nadzornim procesom; ena stran nadzor opravlja, druga stran pa je nadzoru izpostavljena in ga prenaša (Anžič, 1886: 54-55). Pri tem je pomembno, "da subjekti, ki nadzorstvo opravljajo, dosegajo s subjekti, ki so nadzorstvu izpostavljeni, čim višjo raven soglasja, tako o nujnosti nadzorstva, kakor tudi glede nadzorstvenih ugotovitev" (Anžič, 1995: 100).

Pri nadzoru so lahko reakcije subjektov, glede na posledice, ki jih nadzorstveni proces sproža, pozitivne (prihaja do krepitev zaupanja med subjektoma nadzorstva, kakor tudi do zaupanja javnosti v oba subjekta) ali negativne (povzročajo nezaupanje javnosti v oba subjekta nadzorstva) (Anžič, 1996: 255).

Vsaka oblika nadzorstva ima psihološke in sociološke funkcije. Psihološke funkcije nadzorstva se kažejo v tem, da:

- nadzorstvo daje ljudem povratne informacije o rezultatih njihovega dela;
- so povratne informacije o delovnem procesu in odpravljanje težav in napak možni le, če je v vse delovne operacije vgrajeno tudi nadzorstvo;
- je vpliv na motivacijo lahko pozitiven (zahtevani rezultat je mogoče in možno doseči) ali negativen (zahteve so previsoke ali pretirane).

Sociološki aspekt pa vzpostavlja in zagotavlja red, omogoča razvoj in utrditev avtoritete ter omogoča doseganje postavljenih ciljev (Anžič, 1996: 257-258).

"Vsako nadzorstvo mora biti nevtralnno, usmerjeno v delovne procese, namenjeno preverjanju učinkovitosti dela, podrejeno funkcioniranju sistema in v nenehnem iskanju svoje legitimnosti" (ibidem).

Primarno moramo pri nadzorstvu upoštevati njegovo etično razsežnost, saj vedno in v vseh okoliščinah, kadar koli je že uporabljeno in za kakršen koli pomen, vedno pomeni poseg v intimo posameznika, skupin ali institucij (Anžič, 1996: 254).

Namen nadzorstva je čim hitreje in na čim bolj objektivni način ugotoviti spremembe v dejanskosti. Smiselno in učinkovito je takrat, ko vpliva na spremembo v ravnanju subjektov nadzorstva. Najučinkovitejše pa je tisto nadzorstvo, ki je dinamično, v perspektivo usmerjeno, utemeljeno na ocenjevanju, presojanju in odločanju, ter tisto ki dobiva povratne informacije (Anžič, 1995: 100).

Nadzorstveno dejavnost lahko razumemo kot izrazito obliko državne intervencije, s katero skuša država vzpostaviti svoj vpliv na varnostne službe. To dejavnost spremlja vrsta specifičnih manifestacij, v katerih se prepletajo tako pravne norme, kakor tudi različni politični interesi. Če se v ospredje nadzorstvene dejavnosti postavljajo strankarski interesi, katerih poglobilni cilj je promocija posameznih strankarskih programov in ambicij, ne pa interesi države in človekove pravice, potem tudi ni političnega nadzorstva. Brez njega pa je tudi vprašljiv obstoj pravne države (Anžič, 1995: 107-108). O tem več v sedmem poglavju.

3.2 Obveščevalne službe

Pri poimenovanju varnostnih in obveščevalnih služb imamo pogosto opraviti z besedno igro, saj pojmi kot so varnostna, obveščevalna, protiobveščevalna, informativna, varnostno-obveščevalna, varnostno-informativna, inteligentna in drugačna služba zamegljujejo dejstvo, da:

- je vsaka takšna služba informativna (pridobivanje informacij je pač temelj za delovanje oziroma ukrepanje službe in države kot naročnika);
- je vsa njihova dejavnost okvalificirana kot v 'interesu celotne nacionalne varnosti';
- imajo določene službe tudi izvršilna policijska pooblastila ter s tem delujejo kot klasične varnostne službe;
- obstajajo službe, ki združujejo tako varnostno kot obveščevalno in protiobveščevalno¹ funkcijo (te ni mogoče umestiti med tako imenovane 'čiste' oblike služb);
- skupaj tvorijo obveščevalno-varnostni sistem, ki naj bi pripomogel k zaščiti temeljnih vrednot neke družbe (Sotlar, 1996: 204-205).

V Sloveniji so obveščevalne in varnostne službe, tako kot obveščevalna in varnostna dejavnost, združene v en pojem, kar se lahko vidi na primeru obeh obstoječih obveščevalno-varnostnih služb. V Sloveniji govorimo o obveščevalno-varnostnih službah.

Človek, da bi povečal svojo prednost in varnost pred drugimi, je organiziral obveščevalno dejavnost v urejen sistem zbiranja, hranjenja in obdelave podatkov – začel je torej organizirati obveščevalne in varnostne službe, ki so se morale nenehno prilagajati in specializirati za posamezna področja (vojaška in obrambna, politična, gospodarska in naravovarstvena vprašanja) (Šaponja, 1999: 9-10). Nekateri drugi avtorji² menijo, da je obveščevalna služba jasna stvar sama po sebi in obveščevalno službo izenačujejo z drugimi dejavnostmi človeka; da je vzrok za nastanek in delovanje obveščevalne službe v pojavu tajnosti; da gre za organizirano

¹ Protiobveščevalna služba državo brani pred delovanjem tujih obveščevalnih služb, drugih organizacij, skupin in posameznikov, ki poizkušajo z nasilnimi sredstvi rušiti ustavno ureditev. Te službe preprečujejo tujim vohonom, da prodrejo do izvorov informacij ter poskrbijo za zaščito visoke tehnologije (Purg, 1995: 35).

² Glej Purg (1994: 25-26).

prizadevanje za pridobivanje in ocenjevanje podatkov; da gre za državni organ, ki ima osnovno nalogo, da poroča o skrivnostih nasprotnika itd.

"Obveščevalna služba ni nujno le državni organ, saj jo razvijajo tudi razna gibanja, stranke, večji gospodarski subjekti, nedejavna združenja, večje organizacije kriminalcev ipd." (Purg, 1994: 27). Proučevanje bo konkretno osredotočeno na obveščevalno službo kot državni organ.

Obveščevalno službo Purg (1994: 26-27) pojmuje kot posebno organizacijo oziroma aparat države, katere prioritetni cilji so zbiranje, analiziranje in ocenjevanje obveščevalnih podatkov in spoznanj o drugih državah, njihovem vojaškem in ekonomskem potencialu, političnem stanju in namerah ter znanstvenih dognanjih. Tako nosilec državne oblasti daje konkretna priporočila za vodenje politike, pri svojem delu pa morajo poleg posebnih metod in sredstev dela uporabljati tudi številne legalne možnosti za pridobivanje podatkov. Cilji in metode teh služb so praviloma determinirane s političnimi cilji in načini vodenja vladne politike.

Podobno razmišlja tudi Grizold (1996: 111), z razliko v tem, da se zbira, analizira in ocenjuje tiste podatke, ki lahko ogrožajo **nacionalno varnost** ter nadaljuje, da so te službe v demokratičnih državah strokovni servis za državno politiko, ki pri odločanju o strateških vprašanjih potrebuje pravočasne in celovite informacije o dogajanjih v lastni in drugih državah ter strokovne ocene njihovega pomena. S tega vidika so obveščevalne službe del državne uprave, ki se ukvarja z obveščevalno dejavnostjo v širšem smislu. Obseg, vrsta in metode dela so tem službam določeni z zakoni, saj zbirajo pomembne podatke o posameznikih, skupinah in državi kot celoti.

Institucije, organizirane kot del državnega aparata imenujemo obveščevalne organizacije (službe) v ožjem smislu ali tudi tajne službe zaradi njihove tajne narave delovanja. Organizirane kot samostojne nevladne organizacije znotraj večjih gospodarskih sistemov ali zasebnih agencij pa so imenovane kot obveščevalne organizacije v širšem smislu. Za razliko od državnih služb lahko izvajajo le obveščevalno dejavnost v širšem smislu, z vsemi njenimi omejitvami (Šaponja, 1999: 24).

Obveščevalne službe ločimo med seboj glede na: **področje dela in položaj v sistemu** (civilne in vojaške obveščevalne službe ali posebne vladne službe), **stopnjo ofenzivnosti** (od pridobivanja informacij do izvajanja raznih akcij), **velikost** (od manjših enot do velikih obveščevalnih sistemov), **usmerjenost** (po posameznih področjih dela in geografskih območjih) ter **notranjo organiziranost** (štabni, linijski, projektni ipd. princip organiziranja) (Purg, 1995: 33). Njihove temeljne funkcije so determinirane z lastnostmi političnih sistemov, kateri določajo vrsto, obseg in ofenzivnost nalog, ki bi jih morale obveščevalne službe izvajati, od njega pa sta odvisna tudi velikost in ustroj obveščevalnega sistema (Purg, 1994: 44).

Prioritetne naloge teh služb so zbiranje, analiziranje, ocenjevanje in posredovanje. Informacije, ki jih te službe nudijo, uporabljajo tisti, ki kreirajo zunanjo in notranjo politiko, obrambo ter gospodarstvo. Kreatorji politike in tisti, ki so odgovorni za sprejemanje odločitev, morajo biti 'temeljito informirani ter razpolagati z ustreznimi analizami' o položaju v svetu, da lahko svetujejo ter sprejemajo odgovorne in premišljene odločitve. Ena osnovnih funkcij je predvidevanje tega, kar se bo zgodilo na posameznem področju – prognoza je njena vsebinska funkcija. Sklepati morajo o resničnosti pretekle, sedanje in prihodnje situacije na določenem področju. Sodobne obveščevalne službe so usmerjene na pridobivanje podatkov o novih tehnoloških in bazičnih znanjih, novih patentih, načrtih za prihodnost in podobno (Purg, 1994: 45-47).

Metode dela vseh obveščevalnih služb so načeloma enake, razlika je le v obsegu te dejavnosti ter v tem, kdo jih izvaja in proti komu. Tako Krunić (1996: 144) v osnovi vse metode dela razdeli na legalne³ in ilegalne⁴ (tajne ali klasične metode dela). Grizold (1996: 111) pri delu državnih obveščevalnih služb navaja tri temeljne oblike oziroma metode dela: odkrite (podatki iz javno dostopnih dokumentov, sredstev javnega obveščanja ipd.), prikrite (prikrito

³ S temi metodami se analizira podatke iz javno dostopnih virov; zbira podatke preko diplomatsko-konzularnih in drugih predstavništav; sprašuje ali zaslišuje begunce, vojne ujetnike, dezertarje, prebežnike ipd. (Krunić, 1996: 145).

⁴ Te so pri delu obveščevalnih služb najpomembnejše, obstoj in uporaba le-teh pa sta pogojeni s pojavom tajnosti, ki jo lahko odkrijemo ali zaščitimo le na ta način. V to kategorijo spada tajno sodelovanje ali agenturna metoda, infiltracija pripadnikov obveščevalne službe v ciljno okolje, tajno sledenje in opazovanje; tajni odkup predmetov; tajna preiskava ter tajna uporaba operativno-tehničnih sredstev (Krunić, 1996: 145).

opazovanje in anketiranje) in tajne (uporaba posebnih operativnih metod in sredstev, kot so informativni pogovori, preverjanje oseb, tajne preiskave prostorov ipd.).

Temeljna dilema vseh državnih obveščevalnih služb je: ali delovati povsem zakonito (z upoštevanjem demokratičnih načel spoštovanja človekovih pravic in svoboščin) in biti zato nekoliko manj učinkovit ali pa težiti k čim večji učinkovitosti ter pri tem bolj ali manj kršiti zakone in načela o spoštovanju človekovih pravic in svoboščin (Grizold, 1996: 112). O tem bo več govora v naslednjih poglavjih.

3.3 Varnostne službe

»Varnostna služba pomeni specializirano organizacijo, ki opravlja naloge, s katerimi se uresničuje varnostna funkcija oziroma celoto dejavnosti in ukrepov, s katerimi se država brani pred nasprotnikom« (Purg, 2002: 18).

»Pod pojmom pogojno razumemo tiste državne organe in službe, ki opravljajo obveščevalno, pa tudi varnostno dejavnost pod pogojem, da uporabljajo posebna sredstva in metode dela« (Anžič, 1996: 59). V nadaljevanju ta isti avtor pravi: "Pri pojasnjevanju pojma varnostne službe se pojasnjuje funkcionalni pomen tistih državnih organov in služb, ki opravljajo obveščevalno delo, in tistih, ki opravljajo varnostne naloge in so sestavni del policije⁵. Varnostne službe v tem smislu niso in ne smejo biti obveščevalne službe."

Varnostne službe so službe, ki uporabljajo obveščevalno dejavnost za izvajanje varnostnih nalog države. Bistvo njihove dejavnosti je v predčasnem odkrivanju kriminalnih dejanj, ki ogrožajo varnost ter odkrivanju dejanj, ki jih storilci šele pripravljajo in zanje še ni danih znakov za utemeljen sum storitve kaznivega dejanja, kot jih opredeljuje zakonodaja. Druga dejavnost teh služb je zbiranje dokazov za kazenski postopek. Do teh podatkov pridejo službe pri določenih kaznivih dejanjih le z uporabo posebnih operativnih metod in sredstev dela.

⁵ Tu avtor misli na kriminalistično službo ter na pristojne službe ministrstva za obrambo, ki opravljajo varnostne naloge. Pri rabi pojma policija pa misli na operativno-izvršilne službe in ne na policijo v smislu zakonskih določb.

Njihova uporaba bi, v kolikor ne bi bila določena z zakonom, pomenila kazniva dejanja zoper temeljne človekove pravice in svoboščine, zajamčene z ustavo. Vprašanje je, kako ravnati, če služba zaradi nestrokovnosti ali iz drugih razlogov uporablja te metode pri državljanih, za katere se na koncu izkaže, da niso povezani z dejavnostjo, zaradi katere so bile metode po zakonu uporabljene. Ta problem je v slovenski zakonodaji ustrezno rešen v Zakonu o kazenskem postopku ⁶ (Šaponja, 1999: 50-51).

Protiobveščevalne službe, službe za varstvo ustavne ureditve in posebni policijski oddelki ali službe so varnostne službe, ki izvajajo obveščevalno dejavnost (Šaponja, 1999: 24). V Sloveniji pa so, po Zakonu o SOVA-i, obveščevalne, protiobveščevalne službe in službe za varstvo ustavne ureditve obveščevalno-varnostne službe, ki nimajo pravno-formalnih preiskovalnih pooblastil. Med varnostne pa sodijo samo specializirane notranje organizacijske enote policije, ki uporabljajo pri svojem delu obveščevalno dejavnost in imajo poleg tega pravno-formalna pooblastila (Šaponja, 1999: 27).

Varnostne službe so tako po Šaponji (1999: 50, 58-59) del notranjega represivnega državnega aparata, organizirane znotraj policije oziroma ministrstev za notranje zadeve ali pravosodnih ministrstev, in uporabljajo iste metode in sredstva dela kot obveščevalne službe, le da so v pretežni meri usmerjene zoper domače državljanke. Razpolagajo pa tudi s preiskovalnimi pooblastili.

4 SODOBNI OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNI SISTEM V REPUBLIKI SLOVENIJI

Struktura političnega sistema kaže na elemente sistema, njihovo vlogo in odnose. Ustvarja se z nastajanjem političnih institucij, ki zagotavljajo trajnost obstoja globalne družbe in strukture političnega sistema. Obveščevalne službe so sestavni del političnega sistema, zaradi svojih funkcij pa jih lahko označimo kot specifične institucije. Njihov položaj je tesno povezan z vrsto političnega sistema, ki vpliva tudi na njihov ustroj, vsebino in metode dela (Purg, 1994: 63-66).

⁶ 3.odstavek 154.člena

Varnostni sistem delimo na vodstveno in izvršno strukturo. Vodstveno strukturo gradita Državni zbor Republike Slovenije s svojimi stalnimi in občasnimi delovnimi telesi in Vlada Republike Slovenije z delovnimi, svetovalnimi in usklajevalnimi organi, zlasti s Svetom za nacionalno varnost. Ti organi imajo zakonska določila in pristojnosti, s katerimi opredeljujejo nacionalno varnost⁷, nacionalno varnostno politiko⁸, obveščevalno in varnostno politiko ter usmerjajo in nadzirajo aktivnosti obveščevalnih in varnostnih služb (Vehovec, 2003: 35). Obveščevalne in varnostne službe Republike Slovenije (civilna, vojaška in kriminalistična služba) pa sestavljajo izvršno strukturo varnostnega sistema (Purg v Vehovec, 2003: 35).

Država mora organizirati ustrezne varnostne mehanizme, doktrinalno in normativno pravno opredeliti okvire njihovega delovanja, zagotoviti med njimi korektno sodelovanje, ne dovoliti političnih vplivov na varnostne organe in službe potem, ko te že imajo pravno osnovo za svoje delo, zagotoviti nadzorstvo nad njimi, vzpostaviti druga civilno-varnostna razmerja ter doseči potrebno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ta trditev, še posebej za Republiko Slovenijo, velja na splošno. Uravnavanje odnosov v naši družbeni skupnosti poteka z normami, na to oblikovanje pa vplivajo predvsem politična, pravna in varnostna kultura. Posledično se opazi pomanjkanje profesionalizma pri profesionalcih: ideološka orientacija, nesposobnost reševanja hevrističnih problemov, neustrezna izobrazbena raven, vprašljiva etičnost, pomanjkljiv kvalifikacijski standard in podobno (Anžič, 1999: 8).

4.1 Doktrinalna izhodišča

Doktrinalna izhodišča so opredeljena v Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 1993. Le-ta opredeljuje naslednje pojme: nacionalna varnost, nacionalna varnostna politika, nacionalni varnostni sistem, oblike ogrožanja nacionalne

⁷ Gre za stanje, v katerem je zagotovljeno uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, uravnotežen gospodarski, socialni in kulturni razvoj ter uresničevanje drugih življenjskih interesov, delovanje demokratične, pravne in suverene ter ozemeljsko enotne in nedeljive države Republike Slovenije (Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, Ur. List RS, št.71/93).

⁸ "Nacionalno varnostna politika Republike Slovenije je uravnotežena celota dejavnosti, programov in načrtov države za doseganje ciljev nacionalne varnosti" (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, Ur.list RS, št. 56/01).

varnosti Republike Slovenije (vojaško ogrožanje, ogrožanje notranje varnosti in ogroženost življenjskega okolja). Poleg tega razčlenjuje tudi zagotavljanje obrambe, varnosti ter zaščite in reševanja preko obrambnega in varnostnega sistema ter sistema zaščite in reševanja preko njihovih subjektov. Predvideva tudi vsebino in obliko izobraževanja in usposabljanja ter vodenje in nadzor (Anžič, 2000: 40-41).

Resolucija je glede na spremembe v evropski varnostni in obrambni teoriji in praksi ter glede določenih nacionalno-varnostnih sprememb že zastarela in je v marsikateri vsebinski rešitvi že presežena (ibidem).

4.2 Normativno-pravni vidiki

Normativna ureditev mora slediti doktrinalni, potrebno je torej najprej sprejeti *lex generalis*, nato pa bi sledili *lex specialis*. Anžič (2000: 41) se že od leta 1991 zavzema, da bi moral biti najprej sprejet Zakon o obveščevalno-varnostni dejavnosti in parlamentarnem nadzorstvu, nato pa še Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, Zakon o obrambi, Zakon o policiji itd. V slovenski praksi je bilo ravno obratno. Od osamosvojitve je bilo potrebno dve leti, da smo sprejeli politično dogovorni dokument⁹, temu pa so ločeno sledili: Zakon o obrambi iz leta

⁹ V obdobju od osamosvojitve do sprejema Zakona o obrambi so na tem področju sprejeli naslednje dokumente: *Z Zakonom o obrambi in zaščiti* (Ur. list RS, št. 15/1991) so bili dani pogoji za ustanovitev vojaške varnostno-obveščevalne službe. 80. člen le-tega zakona je določal naloge varnostnega organa Ministrstva za obrambo. S *spremembami Zakona o notranjih zadevah* (Ur. list RS, št. 19/1991) se služba državne varnosti preimenuje v varnostno-informativno službo. S tem so bile podrobneje določene zadeve državne varnosti (zadeve varovanja ustavne ureditve pred nasilnim rušenjem, pred delovanjem tujih obveščevalnih služb ter terorističnih skupin in organizacij, zbiranje podatkov, pomembnih za varnost in obrambo države). S sprejemom *Zakona o Vladi Republike Slovenije* (Ur. list RS, št. 4/1993) varnostno-informativna služba nadaljuje delo kot vladna služba in ne več kot notranja organizacijska enota ministrstva za notranje zadeve. Istega leta vlada Republike Slovenije varnostno-obveščevalno službo z odlokom preimenuje v Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo. Avgusta 1993 je bil objavljen *predlog zakona o uničenju osebnih dosjejev obveščevalnih služb bivše SFRJ*, vendar je bil, zaradi nezadostne podpore, umaknjen iz zakonodajne procedure. Decembra 1993 je sprejeta *Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije* (Ur. list RS, št. 71/1993), ki določa, da se z obveščevalno-varnostno dejavnostjo zagotavlja pristojnim organom nujne informacije ter analitične in operativne ocene, ki so potrebne za odločanje pri zagotavljanju varnosti Republike Slovenije. V juliju 1994 je vlada določila besedilo *predloga zakona o varnostno-obveščevalni dejavnosti* v katerem področja dela oziroma pristojnosti posameznih služb niso bila jasno razmejena, rešitve v zvezi s posebnimi operativnimi metodami in sredstvi dela pa nedorečene. *Z Zakonom o obrambi* (Ur. list RS, št. 82/1994) je prišlo do ustanovitve obveščevalno varnostne službe, ki opravlja strokovne, protiobveščevalne in varnostne naloge, februarja 1995 pa smo dobili *predlog zakona o parlamentarnem nadzoru varnostnih in obveščevalnih služb*, ki pomeni poskus urejanja tega področja.

1994 (le-ta je urejal tudi področje obveščevalno-varnostne službe ministrstva za obrambo), Zakon o policiji iz leta 1998 ter Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji v letu 1999. Slednji je evropsko primerljiv ter vsebuje vsa pomembnejša spoznanja podobne varnostne teorije, dognanja nekaterih pravnih ved in celo rešitve, ki so lastne nekaterim nam primerljivim sodobnim državam. Po sprejetju tega zakona smo prišli do spoznanja, da so vsebine Zakona o obrambi, predvsem členi, ki urejajo delovanje obveščevalno-varnostne službe, povsem zastarele ter ne ustrezajo zahtevam časa. Posledično so sprejeli Uredbo o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo, ki pa ima številne pomanjkljivosti; kot varnostno nalogo opredeljuje tudi varnostno preverjanje, kar pa je izključno zakonska materija. Potreben je bil zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi.

Do sprememb posameznih členov le-tega je prišlo v letih 1997 (Ur. list RS, št. 44/97, št. 87/97) in 2002 (Ur. list RS, št. 47/2002). Dokončno uradno prečiščeno besedilo ter s tem spremenjen oziroma dopolnjen Zakon o obrambi pa smo dobili leta 2004 (Ur. list RS, št. 44/2004). S tem je obveščevalno-varnostna služba Ministrstva za obrambo na normativno pravnem področju skladno urejena z evropskim pravnim redom ter spoznanji sodobne varnostne teorije.

To dejstvo kaže na to, kako nujno je koordinirano in sistematično normativno oblikovanje subjektov, ki opravljajo obveščevalno-varnostno dejavnost (Anžič, 2000: 41).

4.3 Etične osnove

V demokratičnih državah, ki pri svojem delovanju upoštevajo temeljno načelo varovanja človekovih pravic, je strokovno in učinkovito delovanje državnih obveščevalnih služb zagotovljeno v naslednjem okviru:

- dosledno izvedene delitve oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno oblast;
- natančne, jasne in nedvoumne zakonske ureditve položaja, vloge, pristojnosti in odgovornosti državnih obveščevalnih služb;

- obstoja ustreznih demokratičnih tradicij in demokratične politične kulture, ki spodbujajo delovanje civilne družbe kot celote in njenih posameznih delov kot avtonomnih subjektov pri urejanju družbenega življenja;
- razvoja profesionalne etike državnih obveščevalnih služb na temelju vrednot strankarske nevtralnosti državne uprave ter spoštovanja človekovih pravic (Grizold, 1996: 114).

O profesionalizmu govori tudi Anžič (2000: 42), za katerega pravi, da "označuje tudi visoko raven avtonomije ravnanja. V ožjem smislu profesionalizem krepi etični kodeks, v širšem pa je zlasti odvisen od procesa izobraževanja in usposabljanja. Omejitvev profesionalizma predstavljajo le pravni okviri, ki opredeljujejo naloge in drugo vsebino obveščevalno-varnostne dejavnosti, ter moralno-etični principi".

Etičnost predpostavlja vse dimenzije profesionalizma, pri tem pa kaže poudariti, da je profesionalizem nujen pogoj etičnosti, toda še vedno ne zadosten. Etičnost policijskega in obveščevalno varnostnega delovanja je podana tudi v služnostni dejavnosti, kar pomeni, da se zagotavlja varnost vsem v približno enakem obsegu in s približno enako zavzetostjo. S tem se predpostavlja, da je favoriziranje določenih koristnikov policijskih in drugih varnostnih uslug nemoralno, pa naj gre pri tem za simpatiziranje do posamezne politične stranke, posameznika ali institucije (Anžič, 2000: 143).

5 SUBJEKTI VARNOSTNEGA SISTEMA

Razlikujemo med subjekti v širšem in ožjem smislu. V širšem smislu so subjekti službe in organi, ki so pristojni za usmerjanje, usklajevanje in nadzor (državni zbor, vlada, svet za nacionalno varnost, koordinacija obveščevalnih služb, inštitut za nacionalno-varnostna vprašanja, slovenska obveščevalno-varnostna agencija, obveščevalni del ministrstva za obrambo, varnostno-obveščevalni del ministrstva za obrambo, varnostno-obveščevalni del ministrstva za notranje zadeve in analitični del ministrstva za zunanje zadeve), v ožjem smislu

pa gre za organe in organizacije, ki so neposredno povezani z obveščevalno dejavnostjo (Purg, 1995: 121).

Subjekti obveščevalnega sistema so dolžni sodelovati, si pomagati ter usklajevati dejavnosti. Odraž neposrednega in stalnega sodelovanja med njimi je izmenjava podatkov, ocen in analiz (Purg, 1994: 146). Slovenija si preko subjektov varnostnega sistema in njihovih funkcij poskuša obvladovati varnostno okolje na različnih področjih človekovega dela in življenja, družbe ter države. Politika zagotavljanja notranje varnosti se izraža z delovanjem oblastnih organov in subjektov varnostnega sistema v ožjem smislu. Tako je za uspešno zagotavljanje notranje varnosti zelo pomembno delovanje subjektov kot so policija, obveščevalne in varnostne službe, državno tožilstvo, pravosodni ter inšpekcijski in drugi nadzorni organi. Njihovo delovanje temelji na spoštovanju pravnega reda, evropskih konvencij in priporočil, etičnosti in profesionalnosti. Slovenija dejavnost organov in služb varnostnega sistema v ožjem smislu usklajuje z evropskim pravnim redom. Njihova preventivna in kurativna dejavnost je usmerjena tako v zagotavljanje notranje varnosti, kot tudi v prevzemanje ustreznega dela odgovornosti za globalno varnost (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, Ur.list RS, št. 56/01).

K obveščevalno-varnostni skupnosti v Sloveniji nekako prištevamo tudi Službo za analiziranje in planiranje znotraj Ministrstva za zunanje zadeve, katere naloge so zbiranje in analiziranje pomembnih podatkov in informacij za usmerjanje dejavnosti diplomatsko-konzularnih predstavništev Republike Slovenije v tujini in za uspešno razvijanje političnih, gospodarskih in drugih odnosov s tujino. Ta služba hkrati skrbi tudi za tekoče informiranje državnih organov o pomembnih mednarodnih zadevah. Kljub temu, da glede na področje dela spominja na obveščevalno službo, jo kot tako ne označujemo, saj pri svojem delu ne uporablja posebnih metod in sredstev, temveč potrebne podatke pridobiva na legalen način. Za druge organizacije izvršne strukture obveščevalno-varnostnega sistema pa velja, da te pristojnosti imajo (Vehovec, 2003: 35-36).

5.1 Slovenska obveščevalno-varnostna agencija

Slovenska obveščevalno-varnostna agencija (v nadaljevanju SOVA) je osrednja civilna obveščevalno-varnostna služba, oblikovana po mednarodnem priznanju samostojne in suverene države Slovenije. Sledi načelu, da država potrebuje majhno, učinkovito in strokovno organizacijo, ki bo pristojnim organom na področjih, ki ne sodijo v delokrog drugih državnih ustanov, sposobna zagotavljati informacije iz tujine. Glede na to, da se Slovenija, po vključitvi v svetovne integracijske procese, sooča z novimi izzivi, je zagotavljanje nacionalne varnosti temeljna naloga SOVE (http://www.gov.si/sova/index674f.html?sv_path=1102, 27.4. 2006).

Agencija zaseda pomemben položaj v nacionalno-varnostnem sistemu Republike Slovenije in je izjemno pomembna sestavina obveščevalno-varnostnega (pod)sistema. Njen položaj se sprti utrjuje skladno s prevzemanjem vloge v multilateralnih povezavah (Žirovnik, 2003: 1,2).

SOVO vodita pri njenem delu dva pravna okvira: eden ji delovanje omogoča, drugi pa omejuje, saj je v interesu javnosti in posameznikov, da agencija dela zakonito in učinkovito ter pri začasnem poseganju v človekove pravice ne prekorači svojih pooblastil. Osnovna pravna podlaga za delo SOVE je Ustava Republike Slovenije, zlasti njene določbe o varovanju demokratične ureditve, ki temelji na zagotavljanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Temeljni dokumenti s področja delovanja agencije so: Zakon o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb, Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, Zakon o tajnih podatkih. Predpisi, ki urejajo organizacijo in delo v državni upravi (Zakon o Vladi Republike Slovenije, Zakon o javnih uslužbencih...), se za SOVO smiselno uporabljajo v delih, ki se nanašajo na agencijo kot sestavni del državne uprave (http://www.gov.si/sova/index6de9.html?sv_path=1103, 27.4.2006).

Pomemben mejnik je tako bil sprejem in uveljavitev Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji (v nadaljevanju ZSOVA). Le-ta je postavil temelje na področju delovanja obveščevalno-varnostne dejavnosti in s tem predstavlja vrh pravnega okvirja agencije.

ZSOVA je bil sprejet aprila 1999, ko je prvič v demokratični državi uzakonil delovanje osrednje civilne obveščevalno-varnostne službe kot samostojne službe Vlade Republike Slovenije in določil njene naloge v obsegu, primerljivem tudi drugim demokracijam (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, posredovano od g. Jelinčiča, 14. 04. 2006). Zakon je bil novembra 2003 dopolnjen z novelo (Zakon o spremembah in dopolnitvah ZSOVA), v letu 2006 pa smo že dobili predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah ZSOVA, zaradi domnevne neustavnosti oziroma spornosti določenih členov. O tem več v nadaljevanju.

SOVA je samostojna vladna služba, ki opravlja svoje naloge na podlagi zakona in v skladu s prednostnimi nalogami, ki jih določi vlada na podlagi nacionalno varnostnega programa, sprejetega v državnem zboru. Tri osnovne naloge, opredeljene v 2. členu ZSOVA, so: pridobivanje in vrednotenje podatkov ter posredovanje informacij iz tujine ali v povezavi s tujino. Delovno področje agencije zajema tako obveščevalno kot protiobveščevalno pa tudi varnostno razsežnost delovanja. Na obveščevalnem področju gre za pridobivanje podatkov iz tujine, pomembnih za zagotavljanje varnostnih, političnih in gospodarskih interesov države. Obveščevalno in protiobveščevalno delo se prepletata (učinkovite obveščevalne dejavnosti ni mogoče izvajati brez protiobveščevalne podpore in obratno) tudi na področju pridobivanja podatkov o organizacijah, skupinah in osebah, ki s svojo dejavnostjo iz tujine ali v povezavi z njo ogrožajo ali bi lahko ogrozile nacionalno varnost države in njeno ustavno ureditev.

Za naslednje tri metode potrebuje Agencija pisno odredbo predstojnika Agencije, saj gre za pridobivanje podatkov na tajen način s posebnimi metodami in sredstvi:

- spremljanje mednarodnih sistemov zvez;
- tajni nakup dokumentov;
- tajno opazovanje in sledenje na odprtih ali javnih prostorih z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje.

Za kontrolo pisem in drugih pošilk ter metodo nadzora in snemanja telekomunikacij v Sloveniji pa je potrebna še odredba, ki jo izda sodnik Okrožnega sodišča, na čigar območju je sedež Agencije (Ur. list RS, št.20/2004, 3., 4. in 6. člen).

Pri tem je pomembno, da uporaba pridobivanja teh podatkov lahko traja največ tri mesece. Iz utemeljenih razlogov pa se lahko njene uporaba vsakič podaljša še za en mesec, vendar skupno ne več kot šest mesecev (24. člen).

Svoje ugotovitve Agencija posreduje predsedniku vlade, kadar gre za njihove pristojnosti, pa še predsednika republike, predsednika državnega zbora in pristojne ministre, pristojna ministrstva in druge državne organe, ki jim posreduje tudi podatke z njihovega delovnega področja, da bi lahko predlagali oziroma sprejeli določene ukrepe. Državni organi pa so na zahtevo agencije dolžni le-tej posredovati podatke in informacije, pomembne za izvajanje njenih nalog (http://www.gov.si/sova/index42bd.html?sv_path=1102,1108, 27.4.2006).

Globalne spremembe v svetu, ter s tem vedno nove grožnje varnosti, narekujejo učinkovito mednarodno povezovanje za zagotavljanje varnosti. Temu mora slediti tudi Slovenija s svojo nacionalno varnostno politiko, primerno organizacijo vseh segmentov, ki zagotavljajo nacionalno varnostne interese v državi, ter povezovanjem z mednarodno skupnostjo.

Tako Agencija pri opravljanju nalog iz 2. člena ZSOVA izmenjuje podatke tudi s tujimi obveščevalnimi in varnostnimi službami ter na ta način prispeva k zagotavljanju nacionalne in tudi mednarodne varnosti. V tem primeru direktor Agencije odloča, kdaj bo SOVA za opravljanje svojih nalog sodelovala oziroma izmenjevala podatke s tujimi obveščevalnimi in varnostnimi službami.

Izmenjava informacij in ocen obsega:

- opozarjanje na razvoj potencialnih in novih žarišč;
- izmenjavo podatkov, potrebnih za boj proti dolgoročnim grožnjam, kot so izdelava kemičnih, bioloških in drugih orožij za množično ubijanje;
- tesno sodelovanje pri boju proti grožnjam terorizma, trgovanja z mamili in drugim pojavnim oblikam organiziranega kriminala;
- povečevanje ekonomske varnosti z odkrivanjem nedovoljenih postopkov v mednarodni trgovini;
- preprečevanje poskusov spodkopavanja gospodarskih temeljev držav in njihovih valut;

- povečevanje učinkovitosti in varnosti predstavnikov Slovenije v tujini, ki sodelujejo z zavezniki v mednarodnih mirovnih operacijah (SOVA v Vehovec, 2003: 38).

Državni zbor je z vključitvijo člena o mednarodnem sodelovanju v ZSOVA odprl pomembno pot za krepitev učinkovitosti delovanja SOVE in posledično višjo stopnjo slovenske nacionalne varnosti. S tem je SOVA lahko prispevala pomemben delež pri grajenju mozaika mednarodne varnosti. Aktivna politika krepitev mednarodnih povezav z najpomembnejšimi obveščevalnimi in varnostnimi službami je bila vzajemno koristna tako za SOVO kot za partnerske službe. Ob koncu te poti je pozitivna ocena sposobnosti slovenskih obveščevalcev s strani najpomembnejših zavezniških služb pomembno pripomogla h končni polnopravni vključitvi Slovenije v Nato in Evropsko Unijo. V novem mednarodnem varnostnem sistemu bodo izjemno vlogo imeli kakovostni obveščevalni podatki, njihova učinkovita analiza, sposobnost razumevanja groženj in ustrezno odzivanje nanje. SOVA ima zaradi dosedanje uspešnosti dela, kvalitete svojih zaposlenih in dragocenih izkušenj pri obveščevalnem delu tako v Natu kot v Evropski uniji odlične možnosti za uspeh (http://www.gov.si/sova/media/sova_eu_nato.pdf, 27.4.2006).

Če si želi Republika Slovenija dejansko sodelovati v skupnem boju proti terorizmu, mora z namenom učinkovitega pridobivanja podatkov spremeniti ZSOVA tako, da se omogoči izvajanje zlasti nadzora in snemanja telekomunikacij skozi daljše obdobje, saj prav omejitev slednjega pomeni veliko pomanjkljivost pri delu agencije na protiobveščevalnem in protiterorističnem področju. Osebe, ki delujejo na teh področjih, bistven del svoje dejavnosti namenijo prikrivanju prave dejavnosti ter vključitvi v okolje. Za varovanje nacionalnih interesov pa je vitalnega pomena, da agencija take poskuse čim prej identificira ter pripravi potrebne protiukrepe, ki omogočijo nadzor in usmerjanje ter tako onemogočijo delo tujega obveščevalca (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, posredovano od Zmaga Jelinčiča, 14. 04. 2006).

SOVO pri njenem delu nadzorujejo: varuh človekovih pravic, pristojno okrožno sodišče, pristojna komisija državnega zbora, vlada, računsko sodišče in proračunska inšpekcija ter javnost. Poleg zunanjih oblik je v agenciji zagotovljen tudi notranji nadzor. Na zahtevo varuha

človekovih pravic, ki je pristojen za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, morajo državni organi zagotoviti vse podatke in informacije iz njegove pristojnosti ter mu omogočiti izvedbo preiskave. Predsednik pristojnega okrožnega sodišča izvaja sodni nadzor. Pristojna komisija državnega zbora izvaja nadzor nad agencijo v skladu z Zakonom o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb. Vlada opravlja strokovni nadzor nad delom SOVE s spremljanjem njenih aktivnosti in rezultatov dela. Nadzor porabe proračunskih sredstev SOVE opravljata proračunska inšpekcija ministrstva za finance in računsko sodišče. Nadzor javnosti ni posebej opredeljen, izraža pa se predvsem v javnem mnenju o agenciji, medijski odmevnosti njenega dela in komentarjih javnosti na nekatere njene postopke. Temeljna naloga notranjega nadzora je ugotavljanje, ali so bili na ustrezen način izvedeni in dokumentirani vsi postopki, ki jih določajo zakon, podzakonski akti in druga navodila (http://www.gov.si/sova/index93c5.html?sv_path=1102,1110, 27.4.2006).

Načelo zakonitosti je eno temeljnih načel, ki velja za vse državne organe in ga SOVA dosledno spoštuje. Njeno delovanje in ravnanje temelji na veljavnem pravnem redu, kar je zlasti pomembno z vidika varovanja človekovih pravic in svoboščin. Agencija ima namreč na voljo sredstva, s katerimi vanje posega, vendar to počne izključno na način in pod pogoji, ki jih določa zakon (http://www.gov.si/sova/index6de9.html?sv_path=1103, 27.4.2006).

Na podlagi Ustave Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 331/91-I, 42/97, 66/00, 24/03 in 69/04), je pravica do nedotakljivosti stanovanja (36. člen), komunikacijske zasebnosti posameznika (37. člen) ter do informacijske zasebnosti (38. člen) del splošne pravice do zasebnosti, brez katere ni mogoče govoriti o demokratični družbi, svobodi in osebni avtonomiji posameznikov. Človekove pravice in temeljne svoboščine so lahko omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava (15. člen). Tak primer je 37. člen, ki poleg varstva pravice do komunikacijske zasebnosti vsebuje tudi zakonski pridržek ter s tem predvideva omejitev te pravice; s pogoji drugega odstavka tega člena je mogoče pravico do komunikacijske zasebnosti omejiti in sicer tako, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil ter nedotakljivost človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države.

Zakon, ki na podlagi drugega odstavka 37. člena Ustave omejuje posameznikovo pravico do komunikacijske zasebnosti, če je to nujno za varnost države, je ZSOVA. Tako lahko SOVA na podlagi tega zakona izjemoma za določeno časovno omejeno obdobje poseže v posameznikovo pravico do komunikacijske zasebnosti s pridobivanjem podatkov "tudi s kontrolo pisem in drugih občil ter z nadzorovanjem in snemanjem telekomunikacij" (23. člen ZSOVA). Tako pridobivanje podatkov odobri na predlog direktorja agencije s pisno odredbo predsednik okrožnega sodišča, na čigar območju je sedež agencije. Za to morajo obstajati zakonski pogoji:

- da je podana velika verjetnost, da obstaja nevarnost za varnost države;
- da je utemeljeno pričakovati, da se v zvezi s to aktivnostjo uporablja določeno telekomunikacijsko sredstvo ali bo to sredstvo uporabljeno, pri tem pa je mogoče utemeljeno sklepati, da podatkov ni mogoče pridobiti drugače oziroma bi njihovo pridobivanje na drug način lahko ogrozilo življenje ali zdravje ljudi (24. člen ZSOVA).

Sodnik pri tem, ko odredi poseg na predlog direktorja agencije, tehta na eni strani med posameznikovo ustavno pravico do komunikacijske zasebnosti ter varnostjo države in njenih državljanov na drugi strani. Obstoj nevarnosti za varnost države se kaže v hujših oblikah nevarnosti zoper suverenost, neodvisnost, državno celovitost, strateške interese in varnost Republike Slovenije oziroma njeno ustavno ureditev (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, posredovano od Z. Jelinčiča, 14. 04. 2006).

Osnovna načela ZSOVA¹⁰ se od njegovega sprejema do danes niso spremenila, Slovenija pa bi morala spremeniti ZSOVA oziroma določene člene tega zakona. Tako so v Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah ZSOVA predlagane spremembe 24., 24.a in 24.b člena v poglavju Tajno pridobivanje podatkov. "Cilj predlaganih sprememb je omogočiti agenciji uporabo posebnih oblik pridobivanja podatkov skozi daljše časovno obdobje kot po veljavni zakonski podlagi. Tako se odpravlja skupno šestmesečno trajanje uporabe posebnih oblik pridobivanja

¹⁰ V prvi vrsti gre za zaščito ustavne demokracije in interesov države, načelo varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, načelo ločitve obveščevalno-varnostne od policijske dejavnosti ter načelo pravne države, zlasti načelo sorazmernosti (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, posredovano od g. Jelinčiča, 14. 04. 2006).

podatkov, hkrati pa se spreminja način podaljševanja ukrepa tako, da se podaljševanje ukrepa za en mesec nadomešča s podaljševanjem do največ treh mesecev" (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, posredovano od Z. Jelinčiča, 14. 04. 2006) oziroma, da se z ukrepom preneha takoj, ko prenehajo razlogi zanj, kar navaja že veljavni zakon. S predlogom zakona se prenaša tudi navedena pristojnost s predsednika okrožnega sodišča, na čigar območju je sedež agencije, na predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije (oziroma v njegovi odsotnosti podpredsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije – nov 24.c člen), kot najvišjega sodišča v državi. Na podlagi novele zakona bo moral o prenehanju uporabe posebnih oblik pridobivanja podatkov direktor agencije namesto predsednika okrožnega sodišča, ki je odredbo izdal, obvestiti predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Na podlagi predlagane spremembe 24.a člena bo nadzorovanje telekomunikacij v naši državi z izpisom telekomunikacijskega prometa dovolil predsednik Vrhovnega sodišča, in sicer v primerih in pod pogoji iz 24. člena.

Že po sprejetju ZSOVA so v komisiji državnega sveta (v nadaljevanju DS) za politični sistem predlagali DS, naj sprejme zahtevo za začetek postopka za oceno ustavnosti določenih členov ZSOVA. Najbolj sporna oziroma neustavna naj bi bila 17.¹¹ in 24. člen¹² ZSOVA (http://24ur.com/bin/article.php?article_id=1233728, 31.1.06)

Glede spornosti oziroma neustavnosti omenjenih členov sem se pozanimala pri članu Komisije za nadzor nad obveščevalnimi in varnostnimi službami, Zmagu Jelinčiču Plemenitemu (dne 14.04.2006). Sam pravi, da 17. člen ZSOVA ni sporen. To, da posameznik nima možnosti, da bi bil seznanjen s tem, da je objekt nadzora oziroma zanimanja varnostnih služb, je dejansko potrebno. V nasprotnem primeru, če bi posameznik za to vedel, varnostne službe ne bi imele svojega pomena, ne bi šlo ta tajno delovanje oziroma tajno pridobivanje podatkov. Posameznik pa s tem nima možnosti pridobiti sodne zaščite, saj se zbrani podatki lahko, pod določenimi pogoji v sodnem ali upravnem postopku, uporabijo zoper njega. Se pa strinja s tem, da je glede

¹¹ Ta člen govori o tem, da agencija pri zbiranju osebnih in drugih podatkov po določbah 14. člena, o tem ni dolžna obvestiti posameznika, na katerega se podatki nanašajo, posameznik pa nima pravice do vpogleda v zbirko osebnih podatkov (Ur. list RS, št. 20/2004).

¹² V tem členu je sporna predvsem besedna zveza predsednik okrožnega sodišča (le-ta dovoli kontrolo pisem in drugih pošilk ter nadzorovanje in snemanje telekomunikacij v Sloveniji) ter dovoljen čas pridobivanja podatkov (3 mesece) (Ur. list RS, št. 20/2004).

obveščanja posameznika odvisno za kakšno dejavnost gre. Če gre za primer gradnje teroristične mreže, se posameznika absolutno ne bo obvestilo o tem, da je nadzorovan oziroma, da se o njem tajno zbirajo podatki. Zadeva mora biti seveda ustrezno utemeljena, o tem pa odloča sodnik okrožnega sodišča.

Glede tega zasledimo podobno mnenje tudi pri Anžiču (1996: 27), saj pravi, da je "/p/ri dejavnosti obveščevalnih služb /.../ treba upoštevati, da ima državljan, zoper katerega poteka dejavnost teh služb, le malo možnosti za pravno varstvo /.../, ker posameznik zelo težko zaradi velike diskretnosti in spretnosti profesionalcev sploh ugotovi, da je objekt zanimanja teh služb. Ker tega praviloma ne ve (če pa ve, obveščevalna služba ne dela profesionalno!), si tudi ne more zagotoviti varstva sodišča, ki je gotovo najučinkovitejša omejitev za upravno dejavnost".

Kar se tiče 24. člena oziroma "časovne" dileme, "koliko dovoliti obveščevalcem" (Delo, 31. 5. 2006, str. 1), ki pridobivajo potrebne podatke ter glede tega, da mora podaljševanje odobriti predsednik vrhovnega sodišča, pa se do sedaj (konec maja 2006) še vedno niso odločili.

Predlog zakona so spremenili že na seji komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb, ki se je odločila, da se lahko nadzor pisem in drugih pošilk ter nadzorovanje in snemanje telekomunikacij podaljša vsakič še za tri mesece, vendar skupaj ne več kot eno leto ter zavrnila zamisel vlade, da se pristojnosti odločanja o upravičenosti posega v zasebnost prenese na predsednika vrhovnega sodišča (ibidem).

S temi sklepi komisije se večina poslancev koalicijskih strank ni strinjala, kar je posledično privedlo do vložitve dopolnila za drugo obravnavo na plenarnem zasedanju, ki naj bi zagotovila največ dve leti trajajoče poseganje v komunikacijsko zasebnost, glede odločanja o teh posegih pa so še vedno vztrajali pri predsedniku vrhovnega sodišča. Dopolnila so dobila podporo zadostnega števila navzočih poslancev, o čemer se je v nadaljevanju majske seje vrtela tudi poslanska razprava. Zastopniki vladne stranke so poudarjali, da si Slovenija ne more zatiskati oči pred naraščajočimi grožnjami mednarodnega terorizma (z ustreznimi in z Evropo usklajenimi spremembami zakonodaje mora omogočiti obveščevalni agenciji, da bo učinkovito

opravljala svoje delo), opozicijski poslanci pa so bili mnenja, da je zakonski predlog prehud poseg v posameznikovo ustavno pravico do komunikacijske zasebnosti (Delo, 31. 5. 2006).

Osebnost Z. Jelinčič podpira časovno podaljšanje uporabe posebnih metod in sredstev, saj meni, da se v treh mesecih ne da narediti veliko oziroma pridobiti zadostne in ustrezne podatke. S tega vidika torej podpira spremembo, se pa ne strinja glede prenosa odobritve oziroma odločanja glede posegov na predsednika vrhovnega sodišča, saj v tem primeru ne bi bilo pravnega varstva, posameznik se ne bi imel komu pritožiti, saj je odločitev vrhovnega sodišča dokončna.

5.2 Obveščevalna varnostna služba Ministrstva za obrambo

Dejavnost vojaške obveščevalno-varnostne službe je določena z Zakonom o obrambi (Uradni list RS, št. 82/1994) ter Uredbo o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo (Uradni list RS, št. 63/1999). Oktobra 2000 pa je bila objavljena sprememba omenjene uredbe (Uradni list RS, št. 90/2000), ki je predstavljala podlago za vsebinske in organizacijsko-kadrovske spremembe na tem področju (Purg, 2002: 151-153).

Obveščevalno-varnostna služba (v nadaljevanju OVS) je organizirana kot organizacijska enota obrambnega ministrstva, svoje izpostave pa ima tudi v vojaških teritorialnih poveljstvih ter v enotah Slovenske vojske. Pristojna je za izvajanje strokovnih obveščevalnih, protiobveščevalnih in varnostnih nalog. Poleg teh nalog pa izvaja tudi naloge s področja logistike, financ, informacijske podpore, kadrovskih zadev, mednarodnega sodelovanja, shranjevanja in ravnanja z zaupnimi in drugimi dokumenti (Stopar, 2001: 833-834).

"V strokovnem smislu **obveščevalne naloge** na področju obrambe obsegajo zbiranje, dokumentiranje in analiziranje informacij in podatkov o tujini, ki so pomembni za obrambne interese države" (Osterman, Šaponja, 1996: 298). Pri tem gre zlasti za ugotavljanje vojaške moči, načrtov, stanja in aktivnosti oboroženih sil drugih držav, ki bi lahko ogrozile zunanjo varnost države; odkrivanje načrtov, dejavnosti in aktivnosti oboroženih sil drugih držav, ki pomenijo zunanje ogrožanje varnosti države; ugotavljanje in ocenjevanje vojaških in politično

varnostnih razmer ter vojaških zmogljivosti v drugih državah, ki so posebnega pomena za varnost države; zbiranje in ocenjevanje podatkov o dejavnostih v drugih državah, ki ogrožajo ali so posebnega pomena za obrambo države; zbiranje in ocenjevanje podatkov o razmerah na območjih, kjer bodo med izvrševanjem obveznosti prevzetih v mednarodnih organizacijah, delovali tudi pripadniki Slovenske vojske; izmenjava obveščevalnih informacij z drugimi podobnimi službami v skladu z mednarodnimi sporazumi ali akti ter sprejetimi mednarodnimi obveznostmi države (Stopar, 2001: 834).

"Na protiobveščevalnem področju obsegajo strokovne naloge odkrivanje, preiskovanje in preprečevanje dejavnosti tujih držav, njihovih obveščevalnih služb, varnostnih organov ter drugih tujih organov in organizacij, ki ogrožajo obrambne interese države, Slovensko vojsko in Ministrstvo za obrambo (v nadaljevanju MORS)" (Osterman, Šaponja, 1996: 298). Med drugim sodi med te naloge tudi odkrivanje, preiskovanje in preprečevanje ogrožanja varnosti določenih oseb, delovnih mest, objektov in okolišev, vključno z objekti oziroma prostori Slovenske vojske, ki jih ministrstvo ali Slovenska vojska uporablja izven države, poveljstev, enot in zavodov, podatkov o razvoju ali proizvodnji določenega vojaškega orožja ali določene vojaške opreme; usklajevanje in koordinacijo protiobveščevalnih dejavnosti, ukrepov in aktivnosti z varnostnimi ter obveščevalnimi nalogami (Ur. list RS, št. 90/00).

"Strokovne varnostne naloge na obrambnem področju se nanašajo na preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj v ministrstvu in Slovenski vojski, varnostno preverjanje oseb in opravljanje drugih varnostnih nalog" (Stopar, 2001: 834). Po Uredbi o spremembah in dopolnitvah uredbe o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo (Ur. list RS, št. 90/00, 3. člen) pristojni delavci službe usmerjajo delo vojaške policije pri preprečevanju in odkrivanju kaznivih dejanj v Slovenski vojski in na drugih področjih, kadar vojaška policija sodeluje pri opravljanju teh nalog. Z varnostnim preverjanjem se zbira osebne in druge podatke v skladu z zakonom. Pod druge varnostne naloge pa spada:

- operativno varovanje določenih oseb, delovnih mest in okolišev, ki so posebnega pomena za obrambo, vključno z delovnimi mesti, objekti ali prostori, ki jih ministrstvo ali Slovenska vojska uporablja izven države;

- proučevanje sistemov fizičnega in tehničnega varovanja ter po potrebi predlaganje izvajanja dodatnih ukrepov za fizično in tehnično varovanje;
- načrtovanje in usposabljanje pripadnikov vojne sestave službe;
- izvajanje splošnih in posebnih varnostnih ukrepov pri varovanju zaupnih podatkov v obrambnem sistemu.

OVS opravlja naloge v skladu z usmeritvami Vlade Republike Slovenije, SNAV oziroma pristojnega delovnega telesa Državnega zbora. Pri izvrševanju teh nalog pa po potrebi sodeluje s civilno obveščevalno službo, policijo ter drugimi državnimi organi in sicer v tistih primerih, ko je to določeno s predpisi (Ur. list RS, št. 63/99, 7. člen).

Osnovna naloga OVS-e je, da tekoče in dosledno izvaja vse naloge, ki ji jih nalaga zakon. Na ta način zagotavlja vojaške podatke, ki so pomembni za sprejemanje odločitev znotraj MORS ter na državni ravni. Državni organi, ki sprejemajo odločitve o zagotavljanju obrambno-vojaške varnosti Republike Slovenije, potrebujejo informacije strateškega pomena (Osterman, Šaponja, 1996: 298).

Po določbah 34. in 36. člena Zakona o obrambi (Uradni list RS, št. 82/1994) imajo pooblaščen osebe obveščevalno-varnostne službe pri opravljanju strokovnih obveščevalnih, protiobveščevalnih in varnostnih nalog pravico in pooblastilo uporabljati posebne operativne metode in sredstva na način in po postopku, kot ju določa zakon za civilno obveščevalno-varnostno službo in kriminalistično službo oziroma da ta služba vodi zbirke osebnih podatkov v zvezi z opravljanjem strokovnih obveščevalnih, protiobveščevalnih in varnostnih nalog iz svoje pristojnosti pod pogoji ter na način in v obsegu, kot je to predpisano za področje javne varnosti in za civilno obveščevalno-varnostno službo.

OVS pri svojem delu uporablja posebne **operativne metode in sredstva**¹³ v skladu z 19.a členom Zakona o notranjih zadevah. Za delovanje OVS-e je predvsem pomembno:

¹³ Za vsako varnostno-obveščevalno službo predstavljajo te metode in sredstva osnovno orodje, s katerim lahko izvajajo z zakonom določene vojaško-obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne naloge (Osterman, Šaponja, 1996: 299).

- tajno sodelovanje (pri tem moramo razumeti in razlikovati pomen tajnega sodelovanja kot **posebne operativne metode**¹⁴, **uporabo tajnega sodelovanja**¹⁵ ter **način pridobivanja oseb za tajno sodelovanje**¹⁶)
- elektronsko zbiranje podatkov o tujih oboroženih silah (SIGINT)¹⁷
- protiprislušni pregled¹⁸ (Osterman, Šaponja, 1996: 299).

Obstoj obveščevalne službe na vojaško-obrambnem področju je glede na varnostne razmere upravičen, saj država potrebuje službo, ki sistematično zbira in analizira podatke s tega področja. V državah z daljšo tradicijo na vojaško-obrambnem področju so obveščevalne službe notranje specializirane, saj je to področje ključno za pridobivanje informacij, pomembnih za nacionalno varnost. Glede na izkušnje ob agresiji JLA na Slovenijo leta 1991, ko so bile na tem področju pridobljene pomembne informacije, ki so odločilno vplivale na kvaliteto odločanja na najvišji ravni, bosta vloga in pomen obveščevalne službe na tem področju v tesni zvezi s stopnjo vojaškega ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije (Purg, 1994: 157-158).

¹⁴ Pomembna je razlika med tajnim sodelovanjem kot posebno operativno metodo (vohunstvo – espionage), s katero pridobivamo vojaške tajne podatke o tuji državi, jih praktično krademo ter s tem kršimo zakone določene države, in tajnim sodelovanjem določene osebe z obveščevalno službo (obveščevalna dejavnost – intelligence), ki zbira podatke ali izdeluje analize tako, da ne krši zakonodaje države, o kateri poroča. Slovenski Zakon o notranjih zadevah v 19.a členu oba pojma enači ter ne omenja teh razlik, čeprav so zelo pomembne zaradi nadzora in kontrole nad uporabo posebnih metod in sredstev, varovanja identitete oseb in obveznosti vojaške obveščevalne službe, ki izhajajo iz tajnega sodelovanja (Osterman, Šaponja, 1996: 300).

¹⁵ Metoda se ne uporablja zgolj za pridobivanje konkretnih tajnih podatkov, temveč tudi dejavnosti v določenih institucijah ali dejavnosti določenih oseb, ki se v javnosti ne pojavljajo. V nobeni zakonodaji samo sodelovanje ali pripadnost tuji vojaški obveščevalni službi ni kaznivo, obstoja pa sum o prepovedani dejavnosti vsake take osebe in državni organi so dolžni na vsak tak sum nemudoma reagirati v okviru svojih zakonskih pristojnosti. S to metodo varujemo zaupne podatke, ki so posebnega pomena za obrambo in odkrivamo eventualne storilce (Osterman, Šaponja, 1996: 301).

¹⁶ Osebe morajo prostovoljno pristati na tovrstno sodelovanje v katerem se jim plačuje posredovane informacije (Osterman, Šaponja, 1996: 301).

¹⁷ Pasivno zbiranje podatkov na strateški, operativni in taktični ravni (Osterman, Šaponja, 1996: 302).

¹⁸ Je pomembno sredstvo za izvajanje protiobveščevalne in varnostne zaščite določenih oseb, delovnih mest, objektov in okolišev, ki so posebnega pomena za obrambo. Z uporabo te metode lahko OVS izvaja preventivne ukrepe za preprečevanje odtoka informacij (Osterman, Šaponja, 1996: 303).

5.3 Obveščevalna dejavnost v Slovenski vojski

Obveščevalna dejavnost Slovenske vojske je, v sodelovanju z Obveščevalno varnostno službo Ministrstva za obrambo, namenjena pokrivanju nacionalnih obrambnih potreb in delovanju Slovenske vojske ter zavezništva. Le-ta se zagotavlja z angažiranjem razpoložljivih virov, predvsem pa v skladu z zakonom z delovanjem državne obveščevalno-varnostne agencije, Obveščevalno varnostne službe Ministrstva za obrambo, z vojaško obveščevalno dejavnostjo Slovenske vojske ter z izmenjavo informacij z drugimi pristojnimi resornimi organi države in tujimi partnerskimi obveščevalno varnostnimi službami. Namen te dejavnosti je preprečevati strateška presenečenja ter pravočasno omogočiti povišanje pripravljenosti ter načrtovanje uporabe Slovenske vojske. Poleg tega se preprečuje tudi operativna in taktična presenečenja ter omogoča povišanje pripravljenosti in učinkovito odzivanje Slovenske vojske (Vojaška doktrina – predlog za obravnavo; [http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-04.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/ef9856ced9508895c12571770031bc7d/\\$FILE/vojaska_doktrina_predlog_na_vladi.doc](http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-04.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/ef9856ced9508895c12571770031bc7d/$FILE/vojaska_doktrina_predlog_na_vladi.doc), 20. 06. 2006).

Na strateški ravni izvajajo obveščevalno dejavnost Obveščevalno varnostna služba Ministrstva za obrambo ter obveščevalni organi Generalštaba Slovenske vojske. Na operativni ravni le-to izvajajo obveščevalni organi ter enote operativnega poveljstva sil, na taktični ravni pa obveščevalni organi poveljstev brigad in bataljonov ter izvidniške enote. Ravni obveščevalne dejavnosti se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo. Pri tem gre za celoto funkcij, procesov, postopkov in ukrepov posameznikov, enot in poveljstev, s katerimi se neprekinjeno in celovito spremlja, analizira in predvideva vojaško, vojaško-politično in varnostno situacijo ter delovanje sovražnika, potencialnega sovražnika in druge vojaške ter varnostne grožnje, s ciljem omogočiti poveljnikom in drugim, ki odločajo o uporabi Slovenske vojske, sprejem kvalitetnih in pravočasnih odločitev na vseh ravneh poveljevanja. Del te dejavnosti je elektronsko izvidovanje, ki se v Slovenski vojski izvaja centralizirano, poleg tega pa obveščevalna dejavnost obsega tudi zagotavljanje indikatorjev in opozoril, izvajanje obveščevalne priprave bojišča, podporo poznavanju situacije, načrtovanju in delovanju po ciljnih, ocenjevanje bojnega delovanja, podporo zaščiti sil in pripravo sil za delovanje (ibidem).

Med organi, ki izvajajo obveščevalno dejavnost Slovenske vojske, velja načelo sodelovanja in dopolnjevanja. Pretok obveščevalnih informacij omogoča neposredne, direktne povezave med uporabnikom in izvajalcem, ob hkratni možnosti nadzora. Vsa poveljstva in enote Slovenske vojske spremljajo situacijo, sodelujejo v medsebojnem obveščanju, izvajajo ukrepe samozaščite in krepijo varnostno kulturo. Obveščevalna zagotovitev, kot ena izmed bojnih funkcij Slovenske vojske, je temelj učinkovitega uresničevanja poslanstva Slovenske vojske. Zagotavlja ključne informacije za načrtovanje, odločanje in delovanje. Obsega ukrepe, postopke in aktivnosti, ki se izvajajo z namenom poznavanja in razumevanja sovražnikovih dejavnosti, zmogljivosti in namer ter zemljišča in vremena. V okviru obveščevalne zagotovitve potekajo izvidovanje, obveščevalna dejavnost ter sistematično opazovanje in pridobivanje podatkov o cilju ter se izvaja tako v miru kot v vojni (ibidem).

Viri obveščevalne dejavnosti so človeški viri, slikovna in pisna gradiva, tehnična sredstva, sredstva zvez, radarji, javni viri in zaplenjena tehnična sredstva ter oprema. Bistvo učinkovite obveščevalne zagotovitve je obveščevalni cikel, ki obsega opredelitev obveščevalnih zahtev in načrtovanje, zbiranje in obdelavo obveščevalnih informacij ter njihovo širjenje oziroma posredovanje uporabnikom (ibidem).

5.4 Policija

Policija je organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve, ki opravlja naloge, določene v Zakonu o policiji in drugih zakonskih in podzakonskih predpisih (Ur. list RS, št. 3/2006).

Naloge so po tem zakonu določene v 3. členu ter zajemajo:

- varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi;
- preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov, odkrivanje in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov, drugih iskanih oseb ter njihovo izročanje pristojnim organom;
- vzdrževanje javnega reda;
- nadzor in urejanje prometa na javnih cestah in ne kategoriziranih cestah, ki so dane v uporabo za javni promet;

- varovanje državne meje in opravljanje mejne kontrole;
- opravljanje nalog, določenih v predpisih o tujcih;
- varovanje določenih oseb, organov, objektov in okolišev;
- varovanje določenih delovnih mest in tajnosti podatkov državnih organov, če z zakonom ni drugače določeno;
- izvajanje nalog, določenih v tem zakonu, drugih zakonih in podzakonskih predpisih.

Glede na področje dela ministrstva za notranje zadeve, pooblastila ter tradicijo, bi bilo sprejemljivo, da se to ministrstvo ukvarja z 'zbiranjem podatkov o delovanju terorističnih in organiziranih kriminalnih skupin in organizacij'. Potrebno bi bilo to področje še podrobneje razčleniti, da ne bi prišlo do dvoumnih tolmačenj omenjenih pojmov. V Resoluciji o izhodiščih nacionalne varnosti Republike Slovenije z vidika varnosti, bi bilo za MNZ pomembno tudi zbiranje 'informacij o osebah, ki bi lahko ogrožale varnost določenih oseb ali objektov'. Pri taki opredelitvi bi zaradi ohlapnosti določila lahko šlo za ponovno uvajanje obveščevalnega delovanja na notranjepolitičnem področju. Tovrstne podatke bi morale zagotavljati obveščevalne službe in organi varstva ustavne ureditve ter jih odstopati organu, pristojnemu za to področje dela (Purg, 1994: 160).

V razmerju med slovenskimi obveščevalno-varnostnimi službami in Policijo je potrebno uveljavljati načelo ločevanja obveščevalno-varnostne dejavnosti od policijske ter načelo nujnosti in sorazmernosti pri pridobivanju tajnih podatkov, saj policijska dejavnost temelji na sodelovanju v kazenskem pregonu in ne na pridobivanju informacij (Anžič, 1999: 6).

Kriminalistična služba je varnostna služba, ki pri svojem delu uporablja posebne operativne metode in sredstva dela, kar jo približuje obveščevalnim službam. Ta sredstva, ki so določena v 19.a členu Zakona o notranjih zadevah lahko kriminalistična služba uporablja samo za odkrivanje in razkrivanje organiziranih, družbi posebno nevarnih kaznivih dejanj, ki jih storijo mednarodne kriminalne združbe (Anžič, 1996: 246). Zakon o kazenskem postopku (Ur. list RS, št. 63/94) v 151. členu pa navaja naslednje ukrepe (odredi jih preiskovalni sodnik na obrazložen predlog državnega tožilca, izvršujejo pa jih organi za notranje zadeve), ki se lahko

odredijo zoper osebo, za katero obstajajo razlogi za sum, da je z eno ali več osebami sodelovala pri izvršitvi kaznivih dejanj:

- nadzorstvo in snemanje telefonskih pogovorov in drugih oblik komuniciranja s tehničnimi sredstvi;
- tajno policijsko sodelovanje, tajno opazovanje in sledenje ter slikovno snemanje;
- navidezen odkup predmetov;
- navidezno podkupovanje;
- prisluškovanje v prostorih s tehničnimi napravami;
- dostop do računalniškega sistema banke ali druge pravne osebe, ki opravlja finančno ali drugo gospodarsko dejavnost.

Prva, druga in peta točka se lahko odredijo za kazniva dejanja zoper varnost RS in njeno ustavno ureditev in za kazniva dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo. Na podlagi Zakona o policiji (Ur. List RS, št. 49/98) so določeni v primeru, da obstajajo razlogi za sum, da je oseba izvršila kaznivo dejanje, v primeru, da ne morejo drugače odkriti, preprečiti ali dokazati, naslednji ukrepi policista:

- tajno opazovanje in sledenje z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje;
- tajno policijsko sodelovanje;
- tajno policijsko delovanje;
- prirejene listine in identifikacijske oznake.

Omenjene ukrepe, razen slednjega odobri generalni direktor policije oziroma njegov namestnik. V primeru uporabe prirejenih listin ali identifikacijskih oznak pa je potrebno pisno dovoljenje pristojnega državnega tožilca.

6 EVROPSKI POGLED NA PARLAMENTARNO NADZORSTVO

Parlamentarno nadzorstvo, kot pravita Anžič in Golobinek (2003: 1062), je v evropskih državah urejeno zelo različno, tako da pri njegovi pravni ureditvi ni mogoče podatki skupnega imenovalca. Največ razlik opazimo pri telesu, ki to nadzorstvo opravlja ter pri njegovih pristojnostih. Za vse sodobne evropske države demokratičnih ureditev pa velja, da:

- še ne upoštevajo v celoti Priporočil Parlamentarne skupščine Sveta Evrope;
- ni mogoče govoriti o parlamentarnem nadzoru kot evropski praksi;
- obstajajo evropske države, ki imajo parlamentarno nadzorstvo in obstajajo države, ki te oblike obvladovanja svojih obveščevalnih služb ne poznajo;
- so delovna telesa in njihove pristojnosti, ki izvajajo parlamentarno ali izven parlamentarno nadzorstvo, zelo različne;
- v veliki večini držav izvajajo parlamentarni nadzor le nad obveščevalnimi službami in ne nad policijo;
- lahko obveščevalne službe zavrnejo posredovanje podatkov iz različnih razlogov;
- so predstojniki obveščevalnih služb nekje politični funkcionarji, drugje zadnja stopnica v poklicni karieri;
- parlamentarni nadzor v nekaterih državah dosledno izvaja nadzor nad proračunskimi sredstvi obveščevalnih služb, drugje spet ne.

6.1 Civilno-varnostna razmerja

Država mora organizirati ustrezne varnostne mehanizme, doktrinano in normativno pravno opredeliti okvire njihovega delovanja, zagotoviti med njimi korektno sodelovanje, ne dovoliti političnih vplivanj na varnostne organe in službe potem, ko te že imajo pravno osnovo za svoje delo, zagotoviti nadzorstvo nad njimi, vzpostaviti druga civilno-varnostna razmerja, ter doseči potrebno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Anžič, 1999: 8).

Legitimnost nam kot problem in predmet proučevanja omogoča splošno analizo civilno-varnostnih razmerij, predvsem tistih, preko katerih se obveščevalno-varnostne službe legitimirajo v civilnem okolju

"Za vzpostavitev civilno-varnostnih razmerij je ključnega pomena verodostojno politično nadzorstvo nad njimi. Pri iskanju vsebin in oblik tega nadzorstva je možno iskati podobnosti z nadzorom nad vojaštvom. Janowitz loči pet tipov civilno-vojaških razmerij. Vsako od teh označuje tudi poseben tip nadzorstva" (Anžič, 1996: 32).

6.2 Priporočilo št. 1402

Sprejeti zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb upošteva tudi Priporočila 1402 Parlamentarne skupščine Sveta Evrope, ki govori o načinih ureditve nadzora notranjih varnostnih služb držav članic (Anžič, Golobinek, 2003: 58). Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je 26. 4.1999 sprejela priporočilo št. 1402 o nadzoru notranjih varnostnih služb držav članic Sveta Evrope. Priporočilo¹⁹ vsebuje osem točk:

- skupščina priznava, da imajo notranje varnostne službe pomembno funkcijo v demokratičnih družbah pri varovanju notranje varnosti in zagotavljanju svobodne ureditve demokratične države;
- skupščina je zaskrbljena, da te službe pogosto postavljajo interese nacionalne varnosti nad spoštovanjem posameznikovih pravic. Ker niso ustrezno nadzorovane, obstaja možnost zlorabe pooblastil in kršitev človekovih pravic;
- takšna situacija je potencialno nevarna, zato ne bi smeli dopustiti kršitve temeljnih človekovih pravic in svoboščin, ne glede na to, da so notranje varnostne službe pooblašene izpolniti zakonite cilje varovanja nacionalne varnosti in svobode demokratičnih držav pred jasnimi in prisotnimi zakonitostmi;
- potrebno je vzpostaviti razmerje med pravico demokratične družbe ter človekovimi pravicami. Odgovor na vprašanje, katere pravice imajo prednost – pravice posameznikov ali pravice demokratične družbe do nacionalne varnosti – je uporaba načel sorazmernosti in zakonitosti, kot je zapisano v Evropski konvenciji o človekovih pravicah;
- tveganje, da notranje varnostne službe zlorabijo svojo moč in s tem resno kršijo človekove pravice, izhaja iz njihove specifične organiziranosti, uporabe prisilnih sredstev, številčnosti takšnih služb in ker so s strani sodne, zakonodajne in izvršilne veje oblasti neustrezno nadzorovane;
- skupščina tako predlaga, da notranje varnostne službe ne bi smele izvajati kriminalnih preiskav, aretirati ali zadrževati ljudi, sodelovati v boju proti organiziranemu kriminalu,

¹⁹ Recommendation 1402, Control of internal security services in Council of Europe member states (Extract from the Official Gazette of the Council of Europe – April 1999) (http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/Police_and_internal_security/PC-S-SEC%20Rec%201402%20english.asp, 30.1.2006)

izjemoma v zelo specifičnih primerih, ko organiziran kriminal resno ogroža svobodno ureditev demokratične države. Vsaki operativni posegi notranjih varnostnih služb na področje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki so varovani z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, so mogoči le z ustreznim nalogom, ki ga odobri sodnik. Pomemben oziroma potreben je predhodni in naknadni nadzor vseh treh vej oblasti (a priori in ex post facto);

- skupščini se zdi pomembno, da vsaka država poskrbi za svoje notranje varnostne zahteve ob hkratnem nadzoru v skladu z demokratičnimi standardi. Le-ti naj bi omogočili delovanje teh služb le v nacionalnem interesu, ob upoštevanju temeljnih svoboščin in preprečitvi uporabe teh služb kot sredstva zatiranja;
- skupščina priporoča, naj odbor ministrov oblikuje okvire konvencije o notranjih varnostnih službah.

Poleg tega so navedeni določeni napotki oziroma smernice kar zadeva:

a) organizacijo notranjih varnostnih služb:

- vse notranje varnostne službe morajo biti organizirane ter morajo delovati na ustavni podlagi oziroma nacionalnih zakonih;
- bistvo teh služb mora biti varovanje nacionalne varnosti;
- ne sme se jih uporabljati kot politično orodje za nasprotovanje političnim strankam, nacionalnim manjšinam, religioznim skupinam itd.;
- tako notranje kot civilne varnostne skupine naj ne bi bile organizirane znotraj vojaških struktur;
- financirajo naj se izključno iz državnega proračuna;

b) operativne posege notranjih varnostnih služb:

- spoštovati morajo Evropsko konvencijo o človekovih pravicah;
- vsako poseganje v te pravice pa mora biti odobreno z zakonom;

c) učinkovit demokratični nadzor nad notranjimi varnostnimi službami:

- izvršilna veja oblasti mora izvajati naknadni nadzor – zaveže notranje varnostne službe k izdelavi letnega poročila o svojem delu;
- zakonodajna oblast mora sprejeti jasne in ustrezne zakone, ki opredeljujejo pravno podlago za obstoj teh služb, urediti pogoje za izvajanje dovoljenih vrst operativnih

aktivnosti, ki vsebujejo tveganje za varovanje človekovih pravic. Opredeljene morajo biti tudi okoliščine, ki dopuščajo takšne posege, ter vgrajena varovala, ki bodo preprečevala možne zlorabe. Strogo mora nadzirati proračun notranjih varnostnih služb, le-te pa morajo predložiti podrobna letna poročila o njegovi porabi;

- sodna veja oblasti mora biti pooblaščen za izvajanje obsežnega a priori in ex post facto nadzora, kar vključuje izdajanje ustreznih dovoljenj za izvajanje dejavnosti, s katerimi te službe posegajo v človekove pravice, ki uživajo visoko ustavno-pravno varstvo;
- drugim telesom, kot je npr. varuh človekovih pravic, pa naj bo omogočen ex post facto nadzor teh služb na osnovi posameznih primerov;
- posamezniki naj imajo pravico dostopa do informacij, pridobljenih in shranjenih s strani teh služb. Izjema so primeri, ko je z zakonom določeno, da je tajnost ključnega pomena za interese nacionalne varnosti.

7 PARLAMENTARNO NADZORSTVO V REPUBLIKI SLOVENIJI

Sam nadzor je bil že opisan med temeljnimi pojmi, kar zadeva parlamentarni nadzor, pa je potrebno najprej razumeti, kako le-ta deluje oziroma kakšna je njegova funkcija, zakaj je pomemben, kdo in kako ga izvaja ter opredeliti subjekte in predmet parlamentarnega nadzora. Najprej bo govora na splošno o tej vrsti nadzora, v nadaljevanju pa konkretno o nadzoru nad obveščevalno-varnostnimi službami v Sloveniji.

Obveščevalno-varnostne službe je potrebno nadzorovati z vidika zakonitosti, učinkovitosti, strokovnosti, porabe finančnih sredstev in pravilnosti izvajanja strateških usmeritev dela. Nadzor je predvsem nujen tudi zaradi varovanja človekovih pravic, ki jih lahko te službe kršijo ali ogrožajo z uporabo posebnih operativnih metod in sredstev dela, če jih ne uporabijo v skladu z zakoni. Za uporabo le-teh so pomembna jasna in nedvoumna zakonska določila. S tem mora biti normativno-pravni okvir za delovanje teh služb zakonski in podzakonski. S podzakonskimi predpisi (pravilniki, navodili, odločbami, odredbami) morajo biti eksplicitno

urejena zlasti področja delovanja, ki pomenijo zakonite načine poseganja v človekove pravice (Šaponja, 1999: 49-51).

Iz načela delitve oblasti v parlamentarni demokraciji izhaja pristojnost parlamenta oziroma posebnega delovnega telesa za nadzorovanje aktivnosti varnostnih in obveščevalnih služb. Z uporabo nadzora mora biti jasno razvidno, da svojo dejavnost uporablja samo za namene in cilje, ki so zanj določeni z akti vlade. Komisija mora prav tako dobiti od vlade povratne informacije o uspešnosti posameznih akcij obveščevalne in varnostne službe, saj je parlamentarni nadzor zaokrožen v celoti šele, ko je v nadzor vključen tudi naročnik obveščevalne dejavnosti, torej vlada. Parlamentarni nadzor urejajo področni zakoni in poslovnik državnega zbora, kar v praksi povzroča različno razumevanje in tolmačenje medsebojnih obveznosti med službami in nadzorno komisijo

(http://www.sds.si/index.php?section=news&news=novice/021128_094225.txt, 27.1.06).

Vse, kar je bilo napisano že za nadzor, velja za vse oblike nadzorstva, tudi za politično, saj njen sinonim – parlamentarno nadzorstvo vzpostavlja v nadzorstveni dejavnosti svojevrstno politično kulturo (Anžič, 1996: 255).

Parlamentarni nadzor je oblika nadzora, ki je sankcioniran le s političnimi sankcijami, za katere je parlament skladno s svojim ustavnim položajem pristojen. Parlamentarno oziroma politično nadzorstvo je nujno povezano z načelom ustavnosti in načelom zakonitosti, ki predstavljata okvir in temelj vladavine prava ter z načelom odgovornosti. Nadzorstvo je neizogibna sestavina načela odgovornosti ali povedano drugače: odgovornosti ni brez nadzorstva (Anžič, 2000: 42-43).

Pri političnem nadzorstvu nastopa telo, ki nadzor izvaja ter služba, ki se mu podreja. Pri tem ima prvi subjekt pretežno politično odgovornost, drugi pa ima konzumirane vse aspekte odgovornosti, od pravne do politične (Anžič, 1996: 18).

S parlamentarnim nadzorom se preko delovnega telesa neposredno nadzoruje izvršna oblast in politično ocenjuje, ali je delo njenih služb in organov v skladu s politiko, ki jo opredeljujejo

pravni akti. Pri tem gre pravzaprav za politično odločanje (Anžič, 1996: 258). Ključni pomen le-tega je "to, da z njim želi in je pripravljena sodelovati tudi eksekutiva. Le tako lahko sistem checks and balances funkcionira. V kolikor pa prihaja zaradi pomanjkanja politične volje do blokad med zakonodajno in izvršno oblastjo, potem funkcije političnega nadzorstva ni moč uresničiti" (Anžič, 1995: 101).

Pri političnem nadzorstvu mora biti s strani izvršne oblasti stalno prisoten konsenz, da je politično nadzorstvo potrebno ter v korist tako državi kot njenim državljanom. Pravna sredstva in administrativni mehanizmi brez tega konsenza ne morejo zagotoviti učinkovitega političnega nadzorstva. Slednjega tudi ni v primeru odsotnosti politične volje, če se želi eksekutiva izogniti nadzoru ter postavljanje v ospredje nadzorstvene funkcije strankarskih namesto državnih interesov. Brez vsega tega pa tudi o pravni državi ni mogoče govoriti (Anžič, 1995: 211).

Parlamentarno nadzorstvo nad obveščevalnimi in varnostnimi službami v sodobni parlamentarni družbi predstavlja osrednjo koncentracijo pooblastil v enem organu, kar je namenjeno tudi zaščiti in varstvu človekovih pravic in svoboščin (Anžič, 1996: 20).

Parlamentarno nadzorstvo nad varnostnimi službami se izraža v njihovem obvladovanju, obenem pa je podsistem vzročno-posledičnih odnosov in povezav med zakonodajno in eksekutivno vejo oblasti, pri čemer je slednja tudi objekt nadzorstva. Nadzorstvena funkcija parlamenta se izraža v različnih oblikah in vsebinah ter zajema spekter splošnega in spekter posebnega (Purg, 1996: 1053). Pri tem se soočamo z dvojnimi, a protislovnimi pomenom nadzora nad subjekti obveščevalno-varnostnega sistema, saj po eni strani zagotavlja legitimnost vsakokratni politični oblasti ter prispeva k varstvu pravic in temeljnih svoboščin posameznikov. Po drugi strani pa za te subjekte velja, da tista služba, ki jo je mogoče popolnoma kontrolirati, državi ni kaj prida (Zalar v Anžič, 1999: 10) oziroma se varnostne službe poskušajo izogniti nadzoru, še zlasti, če jim to dopušča vlada, ki ni najbolj pripravljena sodelovati v nadzorstvenem procesu (Purg, 1996: 1053).

"Različne oblike nadzora povečujejo raven njihove legitimnosti ter služijo varstvu človekovih pravic. Sodno nadzorstvo sicer ni nadzorstvo nad delom služb, temveč le nadzor nad uporabo določenih metod in sredstev dela teh služb" (Anžič, 1999: 10).

V Sloveniji poznamo **splošno in posebno obliko parlamentarnega nadzora**. Pod splošno nadzorstvo kaže upoštevati: poslanska vprašanja²⁰, interpelacijo²¹, parlamentarno preiskavo in nekatera druga parlamentarna telesa (odbor za proračun, odbor za notranjo politiko itd.) (Anžič, 1996: 296). V odnosu do varnostnih služb le-te ne morejo biti dovolj učinkovite iz več razlogov: veliko število poslancev, javna zasedanja državnega zbora in zaupna poročila služb otežujejo uspešno nadzorstvo nad službami, pri nadzoru nad varnostnimi službami gre za posebno specifiko, ki jo mora obravnavati delovno telo parlamenta. Te slabosti so narekovale potrebo po ustanovitvi Komisije za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb, ki kot ena od komisij državnega zbora opravlja nekatere posebne naloge (Anžič, 1996: 18 – 19).

Parlamentarno nadzorstvo ne more vključevati operativnega in strokovnega nadzora, pa tudi ne nadzora nad zakonitostjo dela, saj tovrstni poskusi nadzora v Sloveniji opozarjajo na spekter legalnih in legitimnih labirintov, pred katerimi se znajdejo predstojniki obveščevalnih in varnostnih služb (Anžič, 1999: 11).

7.1 Pregled normativnega urejanja nadzorstva od leta 1991 do 2003

Sodobno parlamentarno nadzorstvo skušamo v Sloveniji oblikovati že od njene osamosvojitve dalje. Pri tem smo bili, kot pravita Anžič in Golobinek (2003: 1060), več ali manj neuspešni, predvsem zato, ker je bilo tovrstno nadzorstvo urejeno z notranjim aktom Državnega zbora, Odlokom o ustanovitvi in nalogah komisij in odborov Državnega zbora. Tak akt ne more

²⁰ "Poslanska vprašanja so vsekakor pomembna pri splošnem parlamentarnem nadzorstvu nad vlado, zelo pomembna pri nadzorstvu nad javno varnostjo, manj pa pri nadzorstvu nad obveščevalnimi službami. Poslansko vprašanje običajno ne povzroči niti posebne obravnave niti glasovanja o odgovoru vlade ali ministra" (Anžič, 1996: 265-266).

²¹ Vsekakor gre za resno obliko splošnega parlamentarnega nadzorstva nad vlado in njenimi varnostnimi službami, potrebno pa je upoštevati, da se vlada na vsak način poskuša izogniti svoji odgovornosti. V slovenski praksi se je sicer v enem primeru že pokazala kot učinkovit mehanizem nadzora nad varnostnimi službami ministrstva za obrambo, v drugih primerih pa ni bila učinkovita (Anžič, 1996: 268).

ustvarjati pravnih učinkov do vlade, saj sta obveščevalno-varnostni službi in Policija kot del državne uprave sestavni del izvršilne veje oblasti. To razmerje pa je mogoče urediti le z zakonom. Po številnih težavah smo prek odločbe ustavnega sodišča (št. U-I-383/98-33 od 21. 9. 2000), ustreznih členov v Zakonu o SOVI (Ur. list RS, št. 23/99), 126.a člena Zakona o Policiji (Ur. list RS, št. 93/01), ustreznih členov Zakona o obrambi (Ur. list RS, št. 82 /94, 44/97, 87/97, 13/98, 33/00 in 87/01) prišli do sprejetja Zakona o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb (Ur. list RS, št. 26/2003).

S tem zakonom nam je uspelo oblikovati enoten parlamentarni nadzor nad obveščevalnimi in varnostnimi službami. Bistveno je, da smo, vsaj v formalnem, če že ne v vsebinskem smislu, vzpostavili obliko demokratičnega nadzora. S tem se tudi vzpostavlja možnost usmerjanja dela nosilcev obveščevalne in varnostne dejavnosti, nadzorstvo ni več razdrobljeno med tremi zakoni, dana je priložnost povečati zaupanje javnosti v delo komisije in državnega zbora, nakazana je možnost vzpostavitve ravnotežja med varovanjem človekovih pravic in med potrebo po učinkovitosti teh služb, da zakon razlikuje obveščevalne in varnostne funkcije glede na njihov namen in cilje (ibidem).

To vse samo po sebi pomeni korak v pravo smer in prispevek k oblikovanju sodobnih civilno-varnostnih razmerij (ibidem).

7.2 Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb

Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb predstavlja ustrezno in primerno podlago za zakonsko urejanje tega pomembnega področja. Da je bil sprejem zakona nujen, izhaja tudi iz odločbe ustavnega sodišča z dne 21. 9. 2000, ki izrecno ugotavlja, da sodni nadzor aktivnosti varnostnih in obveščevalnih služb ni celovit, ker so ukrepi, ki jih službe uporabljajo, bistveno posegali v posameznikovo informacijsko in drugo zasebnost. Široka pooblastila za poseganje v človekove pravice in obvladovanje informacij, ki jih je mogoče vsestransko izkoriščati, zato narekuje ta vzpostavitev učinkovitega nadzora (http://www.sds.si/index.php?section=news&news=novice/021128_094225.txt, 27.1.06).

Nujnost sprejema tega zakona je popolnoma zagovarjal tudi Anžič (1996: 281) z naslednjimi argumenti:

- vprašanje parlamentarnega nadzorstva z zakonom rešujejo tudi druge države oziroma konkretno Nemčija in Italija, po katerih ustavnih rešitvah smo se najbolj zgledovali pri pripravi ustave;
- naše varnostne službe so ene najbolj transparentnih služb na svetu, kar je gotovo velika slabost, saj je bistvo njihovega dela v načelu tajnosti, ki ga morajo upoštevati vsi subjekti obveščevalnega sistema, tudi parlamentarno nadzorstvo;
- naša politična in varnostna kultura je pomanjkljiva, le-to pa bi lahko dvignila zakonska določba, ki bi člane komisije zavezovala k molčečnosti oziroma k izjavi o posebnem načinu dela;
- predvidevanje, da bi zakon prispeval k ustvarjanju zaupanja javnosti v varnostne službe;
- predvidevanje, da bi parlamentarna nadzorna komisija opravljala le nadzor nad izvajanjem načel, ki bi jih določal zakon. Njihovo delo bi bilo organizirano, usmerjeno, sistemsko in sistematično ter bi predstavljalo osrednji organ političnega nadzorstva;
- predpostavka, da bi tako opredeljene in jasne zakonske pristojnosti vzbudile zaupanje v komisijo tudi med varnostnimi službami;
- na začetku uveljavljanja parlamentarnega nadzorstva je potrebno postaviti trdna pravila iger, ki ne bodo dopuščala nobenih odstopanj, opuščanj ali prekoračitev.

Kot že rečeno, je bil Zakon o parlamentarnem nadzoru²² nujno potreben, saj je poleg vseh zakonov, ki obravnavajo nadzor nad obveščevalnimi in varnostnimi službami, prvi, ki je celovit in enoten.

Zakon ureja predmet in obseg nadzora, sestavo, pristojnosti, naloge in način dela delovnega telesa državnega zbora, ki je pristojen za ta nadzor. Zakon določa, da je za nadzor pristojna Komisija za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb, le-ta pa nadzoruje SOVO, OVS, varnostne službe Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za obrambo ter vse druge obveščevalne in varnostne službe, ki opravljajo podobne dejavnosti s podobnimi pooblastili kot že omenjene službe.

²² Ur. list RS, št. 26/03

Zakon, kot pravita Anžič in Golobinek (2003: 1066 – 1067), upošteva temeljna pričakovanja in bistvo političnega nadzorstva:

- potrebna je zagotovitev enotnega parlamentarnega nadzora nad nadzorovanimi službami;
- politični nadzor je pomembna oblika usmerjanja dela obveščevalne dejavnosti;
- z zakonom je potrebno urediti nadzor nad proračunom nadzorovanih služb;
- med subjekti v nadzorstvenem procesu mora priti do medsebojnega zaupanja;
- parlamentarno nadzorstvo je oblika nadzora nad izvršilno vejo oblasti;
- parlamentarno telo ugotavlja, ali so vsebine podatkov in informacij, s katerimi nadzorovane službe razpolagajo, v okviru ustavnih in zakonskih določil;
- vzpodbuja možnost zaupanja javnosti tako v delo služb kot delo nadzornega telesa;
- zapolnjuje vrzel sodnega in strokovnega nadzora;
- deluje preventivno na menedžment nadzorovanih služb pri spoštovanju in varovanju človekovih pravic;
- vzpostavlja ustrezna varovala, ki preprečujejo možnost zlorab pooblastil, s katerimi se posega v izrecno ustavno-pravno varovane človekove pravice.

7.2.1 Razlikovanje med obveščevalnimi in varnostnimi funkcijami

Obveščevalne funkcije zajemajo predvsem zbiranje in analiziranje obveščevalnih podatkov in informacij o drugih državah, njihovem vojaškem in ekonomskem potencialu, političnem stanju in namerah ter znanstvenih dognanjih; predvidevanje prihodnosti; posredovanje med državami, ki sicer nimajo stikov. Te informacije uporabljajo predvsem tisti, ki kreirajo zunanjo in notranjo politiko, obrambo ter gospodarstvo. Poleg tega pa sodobne obveščevalne službe delujejo tudi ne obveščevalno: načrtujejo in izvajajo zarote, terorizem, likvidacije, državne udare, sovražno propagando ipd. (Purg, 1995: 157).

"Obveščevalna služba oziroma njeni pripadniki ne potrebujejo izvršnih policijskih pooblastil (morajo pa imeti pooblastilo uporabe posebnih operativnih metod in sredstev dela), rabijo pa

jih pripadniki varnostnih služb (kriminalisti, policisti, vojaški policisti...), ki bi izvajali klasične policijske funkcije, kakor tudi protiobveščevalne dejavnosti" (Anžič, 1996: 299).

S tem je varnostna služba tista služba, ki uporablja obveščevalno dejavnost za izvajanje varnostnih nalog v državi, organizirane so znotraj policije oziroma ministrstev za notranje zadeve ali pravosodnih ministrstev ter razpolagajo tudi s preiskovalnimi pooblastili (Šaponja, 1999: 58-59).

7.2.2 Obseg in predmet nadzora

Predmet nadzora so:

- informacije varnostnih služb (vlade) o splošni dejavnosti varnostnih služb ter njihove izredne informacije o dogajanjih posebnega pomena. Komisija lahko dobiva tudi informacije, ki jih posredujejo neposredno posamezni pripadniki teh služb na lastno željo ali pa naroči posameznim izvedencem strokovno ekspertizo;
- razprave o finančnih načrtih proračuna in rebalansa proračuna – odbor za proračun in finance ter računsko sodišče obravnavata finančni načrt, parlamentarna komisija pa na podlagi nevtralnno razvrščenih finančnih postavk v različnih ministrstvih politično ugotavlja primernost dejavnosti varnostnih služb;
- poročila o delu podkomisije za nadzor nad omejevanjem pisemske, poštno in telefonske tajnosti;
- obravnave zakonskih pobud in iniciativ;
- zasliševanje (oseb, ki jih je za sprejem neke politične razsodbe potrebno zaslišati) in vpogled v posamezne zbirke osebnih podatkov (dodatna oblika nadzorstva, možna v sodelovanju z vlado);
- obravnava informacij delavcev varnostne službe;
- obravnave pobud varnostnih služb za izboljšanje učinkovitosti dela;
- pobude, ki jih komisija naslavlja državnemu zboru glede določanja politike na obveščevalnem in varnostnem področju (Anžič, 1996: 287-288).

7.2.3 Funkcije in naloge komisije za nadzor

Komisija deluje na podlagi Zakona o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb, Poslovnika državnega zbora ter Poslovnika Komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb (Ur. list RS, št. 79/04).

V odloku, ki ga je državni zbor sprejel leta 2000 (Ur. list RS, št. 124/2000), so določene naloge Komisije:

- nadzira in ima vpogled v delo Slovenske obveščevalno varnostne agencije in Obveščevalno varnostne službe Ministrstva za obrambo, še posebej z vidika spoštovanja v ustavi in zakonu določenih pravic in svoboščin človeka in državljana;
- z vidika zakonitosti posebej skrbi za vprašanja utemeljenosti uporabe posebnih metod, oblik ali ukrepov, ki jih pri opravljanju nalog in v okviru svojih pristojnosti uporabljajo Slovenska obveščevalno varnostna agencija, Obveščevalno varnostna služba Ministrstva za obrambo in Kriminalistična služba v Ministrstvu za notranje zadeve;
- obravnava predloge zakonov in drugih aktov, ki urejajo delovanje teh služb;
- poroča Državnemu zboru o nadzorstvu nad zakonitostjo dela služb in mu po potrebi predlaga, da sprejme ustrezna stališča in ukrepe.

7.2.4 Pristojnosti komisije

Komisija po Zakonu o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb (Ur. list RS, 26/2003) nadzoruje obveščevalno-varnostne službe vlade in ministrstva, pristojnega za obrambo, varnostne službe ministrstva, pristojnega za notranje zadeve in ministrstva, pristojnega za obrambo. Poleg tega pa nadzoruje tudi druge obveščevalne in varnostne službe, ki jih za opravljanje podobne dejavnosti in s pooblastili, kot slednje navedene službe, ustanovijo državni organi.

Ta zakon v 13. členu navaja njene pristojnosti:

- nadzira dejavnost obveščevalne službe v zvezi s skladnostjo s sprejeto politiko nacionalne varnosti;
- obravnava letni program dela obveščevalne službe;
- obravnava poročila o delu in o finančnem poslovanju obveščevalne službe;
- obravnava predlog državnega proračuna in predloge drugih aktov, ki se nanašajo na financiranje obveščevalne službe;
- obravnava predloge zakonov in drugih aktov, ki se nanašajo na delovanje obveščevalne službe;
- obravnava obvestila in pobude posameznikov in organizacij, ki se nanašajo na pristojnosti in naloge komisije.

Poleg tega pa za izvrševanje nadzora ukrepov obveščevalne službe komisija nadzira uporabo s sodno odločbo odrejenih nadzorovanih ukrepov ter odreditev in uporabo nadzorovanih ukrepov, ki se ne odrejajo s sodno odločbo.

Za izvrševanje nadzora ukrepov varnostne službe ima komisija enake pristojnosti kot za obveščevalne službe ter s tem smiselno enake pristojnosti in naloge kot pri izvrševanju nadzora dejavnosti obveščevalnih služb.

7.2.5 Nadzorovana dejavnost in ukrepi obveščevalne službe

Nadzorovana dejavnost in nadzorovani ukrepi obveščevalne službe so določeni v Zakonu o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb (Ur. list RS, št. 26/03). Nadzorovana dejavnost je z zakonom določeno delovanje te službe

Pod nadzorovane ukrepe obveščevalne službe spadajo:

- posebne oblike pridobivanja podatkov, določene v 20. in 23. členu zakona o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji (po 20. členu lahko agencija spremlja mednarodne sisteme zvez, tajno kupuje dokumente in predmete ter izvaja tajno opazovanje in

sledenje na odprtih ali javnih prostorih z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje. 23. člen pa določa, da lahko agencija izjemoma pridobiva podatke tudi s kontrolo pisem in drugih občil ter nadzorovanjem in s snemanjem telekomunikacij);

- posebne oblike pridobivanja podatkov, določene v 34. členu Zakona o obrambi²³ (člen določa pristojnosti pooblaščenih oseb pri opravljanju posebnih operativnih metod in sredstev. Pooblašcene osebe imajo pri opravljanju strokovnih obveščevalnih, protiobveščevalnih in varnostnih nalog pravico in pooblastilo uporabljati posebne operativne metode in sredstva na način in po postopku, kot ju določa zakon za civilno obveščevalno varnostno službo in kriminalistično službo. Te pravice in pooblastila imajo tudi osebe, ki jih določi minister in ki opravljajo strokovne obveščevalne naloge. Pri tem ima minister pooblastila, kot jih zakon določa ministru, pristojnemu za notranje zadeve, oziroma predstojniku civilne obveščevalno varnostne službe za opravljanje obveščevalne dejavnosti. Omenjeni termin posebne operativne metode in sredstva oziroma POMS izhaja iz Zakona o notranjih zadevah, sprejetega leta 1980. Ta termin se je najdlje obdržal v zakonu o obrambi do 14. 5. 2002, ko je bil 34. člen zakona spremenjen ter po novem opredeljuje pooblastila delavcev obveščevalno varnostne službe. Ta termin se še vedno uporablja za metode dela obveščevalno-varnostnih služb čeprav naša pravna ureditev tega termina ne pozna več. Po novem Zakonu o obrambi²⁴ pooblašчени delavci²⁵ zbirajo obveščevalne podatke s tajnim sodelovanjem, s posebnimi oblikami pridobivanja podatkov pod pogoji in na način, predpisan za Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo. Pri opravljanju varnostnih nalog teh pooblastil nimajo.)

Izvrševanje nadzora obveščevalne službe poteka tako, da vlada komisiji predloži v obravnavo program dela posamezne nadzorovane obveščevalne službe za tekoče leto (15. člen) ter celovito poročilo o delu in o finančnem poslovanju posamezne nadzorovane obveščevalne službe v preteklem letu (16. člen). Le-ta mora vsake štiri mesece komisiji poročati o

²³ Ur. list RS, št. 82/1994

²⁴ Ur. list RS, št. 103/2004 (uradno prečiščeno besedilo)

²⁵ Delavci obveščevalno-varnostne službe Ministrstva za obrambo, ki opravljajo obveščevalne in protiobveščevalne naloge.

izvrševanju svojih splošnih dejavnosti, vlada pa komisiji poroča o posameznih dejavnosti nadzorovane obveščevalne službe, ki so posebnega pomena za nacionalno varnost (17. člen)

7.2.6 Nadzorovani ukrepi varnostne službe

Nadzorovani ukrepi varnostne službe so določeni v 150., 151., 152. in 155. členu Zakona o kazenskem postopku, v 49. členu Zakona o policiji, razen ukrepov iz druge in tretje alineje prvega odstavka slednjega člena ter ukrepi, določeni v 34. členu Zakona o obrambi v zvezi s 150., 151., 152. in 155. členom Zakona o kazenskem postopku ter 49. členom Zakona o policiji (Ur. list RS, št. 26/03).

Zakon o kazenskem postopku (Ur. list RS, št. 96/2004) v omenjenih členih predvideva, da v kolikor obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da je določena oseba izvršila, izvršuje ali pripravlja oziroma organizira izvršitev katerega izmed kaznivih dejanj, se lahko po 150. členu zoper to osebo odredi:

- nadzor elektronskih komunikacij s prisluškovanjem in snemanjem ter kontrola in zavarovanje dokazov o vseh oblikah komuniciranja, ki se prenašajo v elektronskem komunikacijskem omrežju;
- kontrolo pisem in drugih pošiljk;
- kontrolo računalniškega sistema banke ali druge pravne osebe, ki opravlja finančno ali drugo gospodarsko dejavnost;
- prisluškovanje in snemanje pogovorov s privolitvijo vsaj ene osebe, udeležene v pogovoru.

Po 151. členu se lahko odredi prisluškovanje in opazovanje v tujem stanovanju ali drugih tujih prostorih, z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje in po potrebi s tajnim vstopom v navedene prostore.

152. člen določa, da omenjene ukrepe s pisno odredbo odredi preiskovalni sodnik na pisni predlog državnega sodnika. Le-te se lahko izvajajo največ en mesec, iz tehtnih razlogov pa se

lahko njihovo trajanje podaljša vsakič za en mesec, vendar za ukrepe iz 150. člena skupno največ šest mesecev, za ukrep iz 151. člena pa skupno največ tri mesece.

Po 155. členu pa lahko državni tožilec na podlagi obrazloženega predloga policije s pisno odredbo dovoli ukrep navideznega odkupa, navideznega sprejemanja oziroma dajanja daril ali navideznega jemanja oziroma dajanja podkupnine. Če se z vsemi navedenimi ukrepi ne bi dalo zbrati potrebnih podatkov, se lahko zoper osebo uporabi tudi tajno delovanje. Tajno policijsko delovanje oziroma sodelovanje ni nadzorovano.

Zakon o policiji²⁶ z 49. členom omogoča generalnemu direktorju ali njegovemu namestniku, da odredita naslednje ukrepe: tajno opazovanje in sledenje z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje, tajno policijsko delovanje, tajno policijsko sodelovanje ter prirejene listine in identifikacijske oznake. V primeru, da policisti oziroma druge osebe pri izvajanju tajnega policijskega delovanja oziroma sodelovanja uporabijo prirejene listine ali identifikacijske oznake, izda dovoljenje pristojni državni tožilec.

Ta člen je bil 8. 5. 2003 z odločbo ustavnega sodišča RS (Ur. list RS, št. 48/2003) glede na prve tri odstavke razglašen kot neustaven, ker je Ustavno sodišče menilo, da generalni direktor ne more podpisovati tako globokih posegov v človekove pravice kot jih predvideva ta člen. Postopke zdaj ureja Zakon o kazenskem postopku ter se s tem pri tajnem policijskem delovanju in sodelovanju, ob načelu sorazmernosti, ukrepe izvaja na podlagi odobritve državnega tožilca ali preiskovalnega sodnika.

Omenjeni člen iz Zakona o obrambi je bil že opisan z nadzorovanimi ukrepi obveščevalnih služb. Velja torej tako za obveščevalne kot varnostne službe.

Za izvrševanje nadzora varnostnih služb velja isto kot za obveščevalne službe.

²⁶ Ur. list RS, št. 49/98 – uradno prečiščeno besedilo

7.2.7 Dileme in problemi pri nadzorstvu

Poleg vseh omenjenih značilnosti oziroma pomena nadzora pa obstajajo tudi nekatere pomanjkljivosti in slabosti parlamentarnega nadzora nad obveščevalnimi in varnostnimi službami. Anžič (1996: 271-272) navaja pri vseh omenjenih oblikah splošnega parlamentarnega nadzorstva naslednje določene slabosti:

- pomanjkljivost splošnega parlamentarnega nadzorstva, ker je le načelno odgovorno nadzorovati varnostne službe;
- te oblike nadzorstva poznajo samo segmente varnostnih služb, ne pa njenih posebnosti in značilnosti organizacijskega in funkcionalnega vidika;
- obstajajo pomisleki glede varovanja tajnosti, če se podatki visoke stopnje in vrste zaupnosti obravnavajo na sejah državnega zbora, ki so načeloma javne;
- vprašljiva je njegova učinkovitost, saj ga večinoma uporablja le opozicija, kar pomeni, da gre za spopad in nadzorstvo znotraj parlamenta – med opozicijo in pozicijo, ne pa za obliko parlamentarnega nadzorstva nad eksekutivo;
- te oblike splošnega nadzora ne morejo zagotoviti sistematičnega in kontinuiranega nadzorstva nad varnostnimi službami;
- lahko ustvari le delno zaupanje javnosti v delo varnostnih služb, s premalo diskretnosti in prepogostim delovanjem pa lahko resno ovira funkcijske sposobnosti varnostnih služb.

Na splošno lahko glede problemov pri nadzoru navedemo tudi določene pomanjkljivosti Komisije v naslednjih dejstvih:

- pred sprejetjem Zakona o parlamentarnem nadzoru je bila zakonska osnova za nadzor, z vsakim parlamentarnim mandatom, odlok. Na ta način je Komisija delovala bolj na osnovi intuicije, kar še zlasti velja pri nadzoru Vojaške obveščevalne službe. Zato je bil Zakon o parlamentarnem nadzoru nujno potreben;
- popolnega nadzora nad temi službami ne moremo pričakovati, saj je karakter teh služb takšen, da ne dovoljujejo natančnega nadzora, ker bi to uničilo smisel njenega obstoja;
- vedno obstaja možnost odtekanja zaupnih podatkov v javnost in ustvarjanja različnih političnih afer, kar jemlje parlamentarnemu nadzoru vsakršen atribut verodostojnosti,

obveščevalno-varnostne službe pa naravnost sili v prikrivanje in nezaupanje do lastnih nadzorstvenih institucij;

- Komisijo sestavljajo člani parlamenta, proporcionalno glede na zastopanost strank v parlamentu, kar pomeni prevlado ene politične opcije in prevlado enega političnega interesa. Seje Komisije tako postanejo arena političnih bojev med posameznimi strankami, namesto da bi služile pravemu namenu, zagotoviti zakonitost dela varnostno-obveščevalnih služb;
- Komisija na morebitne kršitve, ki jih ugotovi pri delu, samo opozarja, saj nima pristojnosti, da prepove kakšno dejavnost oziroma odloča o odgovornosti nosilcev javnih funkcij za kršitve. Poleg nadzorne bi Komisija morala imeti tudi izvršilno vlogo;
- kakršnekoli kršitve v zvezi z delom služb v smislu neskladnosti z Ustavo in zakoni bi morali strogo kaznovati pristojni organi (kazensko sodišče itd.);
- težko je zagotoviti, da bodo ostali trije strokovni preiskovalci, ki bi lahko opravljali nadzor na terenu in pri tem ne bili s to službo neposredno povezani. Politizacija delovanja Komisije očitno še naprej ostaja običajna praksa (Vehovec, 2003: 47 – 48).

8 SKLEP

V diplomskem delu je bil cilj obdelati parlamentarni nadzor obveščevalnih in varnostnih služb v Republiki Sloveniji, predvsem prikazati njegove značilnosti ter učinkovitost le-tega. Pri tem pa so ključnega pomena obveščevalne in varnostne službe, ki skupno tvorijo obveščevalno-varnostni sistem.

Za zaključek lahko povzamem celotno vsebino diplomske naloge po Anžiču (1996: 234), ki pravi, da je za učinkovit integrirani obveščevalni sistem potrebna normativno pravna ureditev, ki s posebnimi zakoni ureja vsa področja obveščevalnih služb ter nadzorstvo nad njimi. Glede na to, da je oblikovanje in nastajanje obveščevalnega sistema dolg ter zapleten proces, se mora le-ta prilagajati strateškim usmeritvam države ter raznim varnostnim aktualnostim. Pri tem gre za definiranje politike na obveščevalnem področju in določitev strateške in dolgoročne usmeritve na tem področju ter obstoj učinkovitega in konsistentnega parlamentarnega nadzorstva nad obveščevalno-varnostnimi službami.

In kako je ter v kolikšni meri Republiki Sloveniji uspelo oblikovati učinkovit integrirani obveščevalni sistem?

Sloveniji se je po dolgih letih uspelo pridružiti tistim evropskim državam, ki so z zakonom uredile parlamentarno nadzorstvo nad obveščevalnimi in varnostnimi službami. Na ta način lahko nadziramo te službe, ki imajo veliko pravno, fizično in tudi intelektualno moč ter pooblastila, da posegajo tudi v ustavno pravno zavarovane človekove pravice (Anžič, Golobinek, 2003: 71).

Vsebinsko delo obveščevalnih in varnostnih služb, njihov položaj v političnem sistemu Republike Slovenije v odnosu do posameznih vej oblasti, naloge na področju varstva ustavne ureditve, razmejitev delovnih področij obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti, vrsto ter način uporabe pooblastil delavcev obveščevalnih služb, določitev posebnih sredstev in metod dela, opredelitev subjektov pri varstvu ustavne ureditve ter njihova medsebojna razmerja, opredelitev oblik strokovnega in političnega nadzorstva ter funkcijo in obseg nalog osrednjega telesa parlamentarnega nadzorstva (Anžič, 1996: 278) nam je uspelo

urediti s sprejemom Zakona o policiji leta 1998, Uredbe o obveščevalno varnostni službi Ministrstva za obrambo leta 1999, Zakona o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb leta 2003, Zakona o Slovenski obveščevalno varnostni agenciji leta 2004 ter Poslovnika Komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb leta 2004.

S tem lahko potrdim svojo glavno hipotezo oziroma rečem, da je Sloveniji s sprejetjem ustrezne zakonodaje na področju obveščevalne in varnostne dejavnosti dokončno uspelo oblikovati celoten in enovit obveščevalno-varnostni sistem ter istočasno celovit in popoln mehanizem nadzora nad delovanjem tega sistema.

Prav tako lahko potrdim drugo pomožno hipotezo, saj so po Purgu (1994: 109, 113-124) ključne determinante sodobnega obveščevalnega sistema Republike Slovenije:

- determinante novega političnega sistema²⁷ (z novo organizacijo oblasti obveščevalni sistem ni več v funkciji zagotavljanja interesov le ene politične stranke, biti mora v funkciji zagotavljanja nacionalnih interesov; obveščevalne službe bi se morale usmeriti na zaščito ekonomskih interesov Republike Slovenije; drugače zagotovljene človekove pravice in svoboščine, s čimer je povezana uporaba posebnih metod in sredstev dela obveščevalnih služb);
- državna suverenost (25.6.1991 je Republika Slovenija postala samostojna in neodvisna država, eden od vzvodov za doseganje in utrjevanje državne suverenosti pa je lahko tudi učinkovit obveščevalni sistem);
- položaj obveščevalnega sistema kot podsistema nacionalnega varnostnega sistema (pri nacionalno-varnostni politiki je potrebno usklajevati varnostne, obrambne, socialne, mednarodne in druge interese. Nacionalno varnost je tako možno zagotoviti le z uspešno kombinacijo različnih sistemov in aktivnosti, v kateri bi sodobni obveščevalni sistem Republike Slovenije lahko imel aktivno vlogo);
- stopnja razvoja varnostno-obveščevalnega sistema.

V vsakem primeru so obveščevalne in varnostne službe odvisne od političnega sistema oziroma njegovega delovanja, saj le-ta, skladno z ustrezno zakonodajo, določa organizacijo,

²⁷ Te praviloma najbolj vplivajo na ustroj obveščevalnih služb, njihovo področje dela, metode, sredstva in drugo (Purg, 1995: 99).

funkcijo, vsebino in metode dela teh služb. Hkrati lahko dodam, da velja ta trditev tudi obratno. Povezava med političnim sistemom in obveščevalno-varnostnimi službami je očitna, predvsem z vidika učinkovitosti ene strani, ki se posledično odraža v učinkovitosti druge strani. Torej, če je sistem učinkovit oziroma deluje po načelih demokratične države, bo s tem posledično učinkovit tudi obveščevalno-varnostni sistem, saj pogojno drug brez drugega ne moreta delovati oziroma obstajati. Če obveščevalno-varnostne službe učinkovito pridobivajo podatke, pomembne za nacionalno varnost, oziroma zagotavljajo varnost državi in njenim državljanom, bo lahko tudi politični sistem oziroma ureditev določene države nemoteno delovala.

Povzamemo lahko tudi po Anžiču (1999: 11), ki pravi, da so obveščevalno-varnostne službe subjekt slovenskega sistema v ožjem smislu, doktrinarno in normativno pravno pa so večkrat postavljene v labirinte, iz katerih same ne morejo in ne smejo najti izhoda. Slednjega morata zagotoviti zlasti državni zbor in vlada – vsak v okviru svojih pristojnosti in skladno z medsebojnimi razmerji. Prav zaradi določenih primesi skupščinskega sistema vlada nima potrebne samostojnosti in ima obeležja izvršilnega organa skupščinskega sistema. Tako razmerje med organoma oblasti se prenaša skozi njuna razmerja do obveščevalnih in varnostnih služb ter do njunih dejavnosti.

Stopnja skupne varnosti je odvisna od pravočasnega preprečevanja ogroženosti, od opravljanja in zmanjševanja posledic, če do njih že pride. Te aktivnosti pa lahko organiziramo sistematično in jih strokovno opravljajo le specializirane varnostne in obveščevalne službe in organi. Še danes nihče ni našel ustreznega nadomestila zanje, niti jih nikjer niso ukinili, čeprav zaradi značaja svojega delovanja ostro posegajo v človekove pravice. Varnostne in obveščevalne službe so dejansko zlo, vendar brez njih bi nam vsem bilo še slabše (Anžič, 1994: 18-18). Kljub vsemu bi obveščevalne in varnostne službe – brez poseganja v človekove pravice – ne bile v funkciji institucionaliziranega državnega nadzorstva. V vseh političnih sistemih zagotavljajo politični oblasti moč in avtoriteto, v pravnih državah pa prispevajo še k legitimnosti te oblasti ter k varovanju človekovih pravic in svoboščin (Anžič, 1996: 206).

Tako lahko potrdim tudi prvo pomožno hipotezo, da vsaka varnostna in obveščevalna dejavnost kjerkoli v svetu, zlasti pri uporabi posebnih metod in sredstev dela, ostro posega v človekove pravice. Človekova svoboda je sicer konstitutivni del demokratične družbe, prav tako pa tudi obveščevalne službe in njihove dejavnosti, ki so za obstoj te družbe nujno potrebne (Anžič, 2000: 45).

Ogrožanje človekovih pravic s strani državnih obveščevalnih služb je le ena od oblik ogrožanja varnosti posameznika. Prav zato je razumevanje temeljne vloge države v sodobni družbi odločilnega pomena za rešitev dileme: ali obstoj močne in učinkovite države za vsako ceno in brez omejitev ali pa močna in učinkovita država, ki se ji bolj natančno odmerja poseg v družbeno življenje (Grizold, 1996: 113).

9 LITERATURA IN VIRI

Knjige:

- 1) ANŽIČ, Andrej (1996): Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo. Enotnost, Ljubljana.
- 2) ANŽIČ, Andrej (1997): Varnostni sistem Republike Slovenije. Časopisni zavod Uradni list RS, Ljubljana.
- 3) PURG, Adam (1994): Obveščevalne službe, politični sistem in državna suverenost. Doktorska dizertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- 4) PURG, Adam (1995): Obveščevalne službe. Enotnost, Ljubljana.
- 5) PURG, Adam, (2002): Primerjalni obveščevalni sistemi. Ministrstvo za notranje zadeve, VPVŠ, Ljubljana.
- 6) RICHELSON, Jeffrey T. (1988): Foreign Intelligence Organizations. Ballinger publishing company, Massachusetts.
- 7) ŠAPONJA, Vladimir (1999): Taktika dela obveščevalno-varnostnih služb. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- 8) ŠKRLJ, Gorazd (2005): Vloga obveščevalno-varnostnih služb v boju proti mednarodnemu terorizmu. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- 9) VEHOVEC, Tajana (2003): Prestrukturiranje obveščevalno-varnostnega sistema v Republiki Sloveniji. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Strokovni in znanstveni članki

- 10) ANŽIČ, Andrej (1994): »Slovenski obveščevalni sistem – politični voluntarizem, normativni idealizem ali strokovni avanturizem?«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 7, str. 7-19.
- 11) ANŽIČ, Andrej (1995): »Parlamentarno nadzorstvo nad varnostnimi službami Republike Italije«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 9, str. 106-119.

- 12) ANŽIČ, Andrej (1995): »Varnostne službe Republike Hrvaške in problemi parlamentarnega nadzorstva nad njimi«. Zbornik strokovno znanstvenih razprav VŠNZ, 8, str. 99-114.
- 13) ANŽIČ, Andrej (1996): »Nadzorstvo nad obveščevalnimi službami«. Teorija in praksa, 33, 2, str. 194-207.
- 14) ANŽIČ, Andrej (1996): »Nadzorstvo nad obveščevalnimi službami (parlamentarno nadzorstvo nad delom varnostnih in obveščevalnih služb)«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 15-27.
- 15) ANŽIČ, Andrej (1996): »Parlamentarno nadzorstvo nad varnostnimi in obveščevalnimi službami«. Slovensko politološko društvo, Zbornik referatov, Slovenski parlament – izkušnje in perspektive, str. 251-267.
- 16) ANŽIČ, Andrej (1999): »Obveščevalne službe – legalni in legitimni labirinti in izhodi«. Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 1, 1, str. 5-12.
- 17) ANŽIČ, Andrej (2000): »Etičnost nadzorovalcev v nadzorstvenem procesu – pogled od znotraj!«. Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 2, 2, str. 141-143.
- 18) ANŽIČ, Andrej (2000): »Parlamentarno nadzorstvo nad obveščevalno-varnostnimi službami: slovenske izkušnje«. Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 2, 1, str. 39-45.
- 19) ANŽIČ, Andrej (2001): »Parlamentarno nadzorstvo – kakšno in kdaj?«. Dnevi varstvoslovja. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, str.
- 20) ANŽIČ, Andrej (2001): »Tajnost kot družbeni fenomen – varnostni vidiki«. Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 3, 1-2, str. 33-41.
- 21) ANŽIČ Andrej, TRBOVŠEK Franc (2001): »Varnostno preverjanje oseb – omejitev dostopa do tajnih podatkov«. Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 3, 1-2, str. 42-48.
- 22) ANŽIČ Andrej, GOLOBINEK Robert (2003): »Slovenski model parlamentarnega nadzorstva nad obveščevalnimi in varnostnimi službami«. Teorija in praksa, 40, 6, str. 1058-1073.
- 23) BAVCON, Ljubo (1996): »Posebne operativne metode dela varnostnih služb v luči kazensko-pravnega varstva človekovih pravic«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 30-39.

- 24) BREZOVŠEK, Marjan (1996): »Demokracija in uporaba posebnih metod in sredstev varnostnih in obveščevalnih služb«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 40-48.
- 25) BUČAR, France (1996): »Obveščevalna dejavnost kot politični proces VŠNZ, 10, str. 63-72.
- 26) GRAD, Franc (1996): »Institucionalni okviri parlamentarnega nadzora nad uporabo posebnih metod in sredstev«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 94-107.
- 27) GRIZOLD, Anton (1996): »Posameznikova varnost in obveščevalne službe«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 108-115.
- 28) KRUNIČ, Zoran (1996): »Metode dela obveščevalnih služb – poskus klasifikacije in pomen agenturne metode«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 143-153.
- 29) OSTERMAN Andrej, ŠAPONJA Vladimir (1996): »Pomen uporabe posebnih operativnih metod in sredstev na področju vojaške obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 289-304.
- 30) PURG, Adam (1994): »Poglavitne funkcije obveščevalnih služb in tendence v njihovem razvoju«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 7, str. 177-185.
- 31) PURG, Adam (1995): »Povezave med obveščevalnimi službami in državno suverenostjo«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 8, str. 222-229.
- 32) PURG, Adam (1996): »Varnostno-obveščevalne službe in vloga parlamenta«. Zbornik referatov, Slovenski parlament – izkušnje in perspektive, str. 269-281.
- 33) PURG, Adam (2001): »Vloga obveščevalnih in varnostnih služb v političnih sistemih. Primer Ruske federacije«. Teorija in praksa, 38, 1, str. 103-118.
- 34) SOTLAR, Andrej (1996): »Nekatere varnostno-obveščevalne službe, njihove metode in sredstva dela ter analiza vključenosti le-teh v temeljne zakone, ki urejajo njihovo delovanje«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav VŠNZ, 10, str. 203-213.
- 35) STOPAR, Mirko (2001): »Pristojnosti in organiziranost obveščevalno-varnostnih služb na obrambnem področju. Primerjava ureditev v Republiki Hrvaški, Republiki Makedoniji in Republiki Sloveniji«. Dnevi varstvoslovja. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, str. 819-838.

36) ŽIROVNIK, Janez (2001): »Pridobivanje podatkov kot temeljna naloga slovenske obveščevalno-varnostne agencije«. Dnevi varstvoslovja. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, str. 71-82.

Pravni viri:

- 37) Odlok o Svetu za nacionalno varnost (Ur. list RS, št. 6/01, 34/04).
- 38) Odlokom Vlade RS o ustanovitvi in nalogah Sveta za nacionalno varnost (Ur. list, št. 33/98).
- 39) Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 56/2001).
- 40) Uredba o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo (Uradni list RS, št. 71/93, 63/1999).
- 41) Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo (Ur. list RS, št. 90/00, 3. člen).
- 42) Ustava Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 331/91-1, 42/97, 66/00, 24/03 in 69/04).
- 43) Zakon o kazenskem postopku (Ur. list RS, št. 63/94).
- 44) Zakon o obrambi (Ur. list RS, št. 82/94).
- 45) Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalni in varnostnih služb (Ur. list RS, št. 26/03).
- 46) Zakon o policiji (Ur. List RS, št. 49/98).
- 47) Zakon o slovenski obveščevalno-varnostni agenciji (Ur. list RS, št. 20/2004).
- 48) Zakon o vladi (Ur. list RS, št. 4/93).

Internetni viri:

- 49) Kovačič, Matej (2004): Zakoniti nadzor v Sloveniji. Dostopno na: <http://slo-tech.com/clanki/04014/04014.shtml> (11. 4. 2006).

- 50) LOVRENČIČ, Tomaž (2004): Sova kot jo potrebujemo: Vloga Slovenske obveščevalno-varnostne agencije pri zagotavljanju nacionalne varnosti znotraj Nata in Evropske unije. Dostopno na http://www.gov.si/sova/media/sova_eu_nato.pdf (27. 4. 2006).
- 51) Pravica do zasebnosti. Dostopno na: http://www.sigov.si/cgi-bin/spl/dsvet/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/Pravica-do-zasebnosti.htm (11. 4. 2006).
- 52) Predstavitev državnega zbora. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=static&c_menu=1091779466 (2. 4. 2006).
- 53) Recommendation 1402, Control of internal security services in Council of Europe member states (Extract from the Official Gazette of the Council of Europe – April 1999). Dostopno na: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/Police_and_internal_security/PC-S-SEC%20Rec%201402%20english.asp, (30.1.2006).
- 54) Slovenska demokratska stranka. Stališče PS SDS k predlogu zakona o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb. Dostopno na: http://www.sds.si/index.php?section=news&news=novice/021128_094225.txt (27.1.2006).
- 55) Slovenska obveščevalno-varnostna agencija: Nadzor nad zakonitostjo dela. Dostopno na: http://www.gov.si/sova/index93c5.html?sv_path=1102,1110 (27. 4. 2006).
- 56) Slovenska obveščevalno-varnostna agencija: Področja dela. Dostopno na: http://www.gov.si/sova/index42bd.html?sv_path=1102,1108, 27.4.2006
- 57) Slovenska obveščevalno-varnostna agencija: Predstavitev. Dostopno na http://www.gov.si/sova/index674f.html?sv_path=1102 (27. 4. 2006).
- 58) Slovenska obveščevalno-varnostna agencija: Sova v sistemu nacionalne varnosti. Dostopno na: http://www.gov.si/sova/index5230.html?sv_path=1103,1114 (27.4.2006).
- 59) Slovenska obveščevalno-varnostna agencija: Zakonske podlage za delo Sove. Dostopno na: http://www.gov.si/sova/index6de9.html?sv_path=1103 (27. 4. 2006)
- 60) Zakon o Sovi na ustavno sodišče? Dostopno na: http://24ur.com/bin/article.php?article_id=1233728 (31. 1. 2006).
- 61) Vojaška doktrina – predlog za obravnavo. Dostopno na: [http://www2.gov.si/upv/vladnagrdiva-04.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/e9856ced9508895c12571770031bc7d/\\$FILE/vojaska_doktrina_predlog_na_vladi.doc](http://www2.gov.si/upv/vladnagrdiva-04.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/e9856ced9508895c12571770031bc7d/$FILE/vojaska_doktrina_predlog_na_vladi.doc), 20. 06. 2006).

Publicistični viri:

62) JAKOPEC, Marko (2006): »Koliko dovoliti obveščevalcem?«. Delo, 123, str.1.

Intervju:

Intervju z Zmagom Jelinčičem Plemenitim; članom Komisije za nadzor nad delom obveščevalnih in varnostnih služb, Ljubljana, 14. 4. 2006.